

БІЛІМ КІЛТІ - КЛЮЧ ЗНАНИЙ

№3 (141), 2020

Наурыз
Март

2011 жылдан бастап ай сайын шығады — С 2011 года выходит ежемесячно

Журнал 2006 жылдың қаңтар-ақпан айынан бастап қазақ және орыс тілдерінде шыға бастады. Журнал издается с января-февраля 2006 года на казахском и русском языках

(Республикалық ғылыми-әдістемелік педагогикалық журнал
Республиканский научно-методический педагогический журнал)

МАЗМҰНЫ - СОДЕРЖАНИЕ

Ұстаз – Ана.....	3
К. Ахмалиева	
Бірлігі жарасқан Лабай мектебі.....	5
А. Бектасова	
Lesson Study: Математика сабақтарында басым интеллект типі бойынша дифференциацияны ұйымдастыру оқушылардың жаңа материалды меңгеру сапасына қалай ықпал етеді?	9
Т. Жұмашева	
Білім беру саласы – жаңа жүйе көшінде.....	13
А. Пернебекова	
XV-XVII ғасырдың I ширегіндегі қазақ халқының тарихы мен мәдениеті.....	15
Ғ. Есболай	
Бастауыш сыныпта орындалатын тапсырмалардың мазмұндық негіздері..	19
Н. Шеңгельбаева	
Сабақта ойын технологияларын қолдану жолдары	21
Д. Калибекулы	
Организационно-правовые основы управления сельским хозяйством в Республике Казахстан	23
Н. Попова	
Поэты и писатели о природе. И. Никитин. «Встреча зимы»	28
А. Касимова	
М. Жұмабаев «Батыр Баян» поэмасы. Ашу түбі – кейіс.....	32
А. Суликанова	
Өсімдік тұқымы қалай таралады?	36
С. Калмағамбетова	
5 саны мен цифры.....	41
А. Бекниязова. Виды одежды.....	45
Г. Қамбарова, А. Абпазова	
The princess and prince	51

ҚҰРЫЛТАЙШЫ:
«Педагог LTD» ЖШС

Редактор:
Гүлжанат ҚҰСТАНОВА

**БІЛІМ КІЛТІ -
КЛЮЧ ЗНАНИЙ**
журналы

20.05.2010 ж. ҚР Байланыс және ақпарат министрлігінде қайта тіркеліп, №10965-Ж куәлігі берілді.

Басуға қол қойылды
05.03.2020 ж.
Офсеттік басылым.
Таралымы: 1000.
Тапсырысы: 322.
Басылым индексі: 75488

Редакцияның мекен-жайы:
050036, Алматы қаласы,
Мамыр-2 ы/а, 13-7.
Тел/факс: 8 (727) 255-72-94.
Ұялы тел: 8 777 194 94 58,
8 777 303 37 67.
Эл. пошта:
pedagog-ltd@mail.ru

Журнал «Rado Print»
баспаханасында басылды.
Алматы қ., Мыңбаев көш., 46,
кеңсе 411А

Көркемдеуші және беттеуші:
Нұрзат Раймқұлова

Редакциялық алқа: Редакционная коллегия:

Н. Омашев — ҚР Жоғары мектеп ғылым академиясының академигі, Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері, филология ғылымдарының докторы, профессор.

С. Аманжолов — педагогика ғылымдарының докторы, ҚР Білім беру ісінің үздігі, А.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің педагогика факультетінің деканы.

Ә. Дүйсебек — Ы. Алтынсарин атындағы Қазақ Білім академиясының вице-президенті.

А. Миразова — ҚР Білім беру ісінің үздігі, Қазақстанның Еңбек ері.

НАЗАР АУДАРЫҢЫЗ!

Материалдарды компьютерде Times New Roman қарпімен теріп, көлемі 2 беттен аспайтын Microsoft Word файлы ретінде сақтаңыз. Мақала соңында автор туралы толық әрі нақты мәлімет болуы керек. Аты-жөніңізді толық жазыңыз (Мысалы, М.Т., К.С. емес). Мақалаңызға қосымша журналға жазылғандығыңыз жөніндегі **түбіртек көшірмесін** салғаныңыз жөн. Түбіртектің түпнұсқасы өзіңізде қалсын. Ол журналды уақытысында алмаған жағдайда байланыс бөлімшесіне барып, талап етулеріңізге керек болады. Мақаланы мүмкіндігінше Интернет арқылы электронды поштаға (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru) жіберіңіз. Болмаса, факс арқылы, бағалы хат арқылы редакция мекен-жайына жіберулеріңізге болады.

ОБРАТИТЕ ВНИМАНИЕ!

Представляемые материалы должны быть напечатаны на компьютере и сохранены в формате программы Microsoft Word. Объем не более 2-х страниц. Сведения об авторе должны быть точными и полными. Фотографии высылайте отдельными файлами в формате JPEG, TIFF, не вставляя в текст статьи. К высылаемому материалу приложить копию квитанции о подписке на журнал. Материалы отправляйте электронной почтой (pedagog-ltd@mail.ru, aknur@mail.ru), факсом или заказным письмом.

Учредитель:

ООО «Педагог LTD»

Главный редактор: Г. КУСТАНОВА
Журнал перерегистрирован в Министерстве
связи и информации РК. Свидетельство
№10965-Ж от 20.05.2010 г. Астана.

Подписано в печать 05.03.2020 г.

Печать офсетная.

Тираж 1000 экз.

Заказ 322.

Подписной индекс: 75488

Адрес редакции:

050036, г. Алматы,

Мкр. Мамыр-2, 13-7.

Тел./факс: 8 (727) 255-72-94;

сот.т.: 8 777 1949458,

8 777 3033767

Эл. почта: pedagog-ltd@mail.ru

Журнал напечатан в типографии

«Rado Print».

Адрес: г. Алматы, ул. Мынбаева, 46, оф. 411А

Жарияланған материалдар редакцияның пікірін білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің дұрыстығына авторлар жауапты. Қолжазбалар мен фотосуреттер рецензияланбайды және қайтарылмайды. Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.

Опубликованные материалы не отражают точку зрения редакции. Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях несут авторы. Рукописи и фотоснимки не рецензируются и не возвращаются. Перепечатка материалов, опубликованных в журнале допускаются только с согласия редакции.

Ұстаз – Ана

Балауса шақтан ұстаз болуды армандаған **Күнсұлу Ыдырысқызы АХМАЛИЕВА** 1960 жылдың 10 наурызында сол кездегі Гурьев облысы, Теңіз ауданы, Сүйіндік селолық советіне қарасты Кәршенкі елді мекенінде жұмысшы отбасында дүниеге келген. Әкесі Ыдырыс Ұлы Отан соғысының ардагері, өмірінің соңына дейін жылқышы болып, мал шаруашылығының өркендеуіне өз үлесін қосқан адам. Анасы тыл ардагері, 7 баланы өсіріп тәрбиелеген аяулы жан болатын...

1967 жылдың 1 қыркүйегінде Сүйіндік орта мектебінің табалдырығын аттаған Күнсұлу мектеп кезеңінде қоғамдық жұмыстарға белсене араласып, сабағын жақсы оқиды. 1977 жылы маусым айында онжылдықты бітіріп, ата-анасының қасында еңбек етеді. Асыл арманы – ұстаз болу болғандықтан, ата-анасының ақ батасын алып, 1978 жылы Гурьев педагогикалық институтының ПИМНО факультетіне студент болып қабылданады. 1982 жылы Гурьев педагогикалық институтын бітірген жас маман шалғай жатқан Сүйіндік орта мектебінде бастауыш сынып мұғалімі болып еңбек жолын бастайды. Сол мектепте 1975, 1978, 1982, 1986 жылы туылған шәкірттерді сауаттылыққа үйретіп, білім нәрімен сусындатуға өз үлесін қосады. Сол кездегі «Озат класс жетекшісі», «Үздік ашық сабақ» аудан марапаттарымен ұстаздық еңбегі еленіп отырады. 1995 жылдың 1 қыркүйегінен бастап Сүйіндік орта мектебінде мектеп директорының тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасары болып, оқушыларға патриоттық бағытта тәрбие беруге жұмыс жүргізеді. Аудандық білім беру бөлімінің басшылығымен

2001 жылы шілде айында Ш. Тұржанов негізгі мектебінің директоры болып тағайындалып, мектептің материалдық базасының деңгейін көтеруге, кадрдың тұрақтануына қолынан келгенше жұмыс жасайды. Елбасы тапсырмасы бойынша 2019 жылдың қаңтар айында 80 орындық материалдық толықтай жабдықталған жаңа мектеп іске қосылды. Мектеп түлектері жыл сайын грант иегерлері атануда. Осы жұмыстардың нәтижесі ескеріліп, түрлі марапат иегері атанып отыр. 2016 жылы Аудандық білім беру бөлімінің «Үздік шағын жинақты мектеп басшысы» Алғыс хатымен, Тәуелсіздігіміздің 26 жылдығына Аудан әкімінің Алғыс хатымен, 2017 жылы Атырау облысы білім беру басқармасының «Құрмет грамотасымен», 2018 жылы «Білім шыңы - ғылым сыры» журналында «Қазақ елінің үздік ұстазы» атты мақтау қағазымен, 2018 жылы наурыз айында Аудан әкімінің «Алғыс хатымен», 2018 жылы Астана қаласы Бастауыш сынып оқушыларына арналған олимпиада орталығының «Алғыс хатымен» және Құрманғазы ауданы әкімінің «Құрмет грамотасымен» марапатталған. Өткен жылы Атырау облысы ауыл әйелдерінің форумына Құрманғазы ауданынан делегат болып қатысып, «Үздік

ауылдық мектеп басшысы» номинациясымен марапатталды. Нұр-Сұлтан қаласында өткен Республикалық әйелдер форумына да қатысып, Білім және ғылым министрінің «Алғыс хатымен» марапатталды.

Ұстаздық еткен жалықпас,

Үйретуден балаға, - дегендей 38 жыл ұстаздық еңбек жолында жасаған жұмыстары бала тәрбиесінің, білім сапасының жақсаруына қосқан үлесі зор екендігінің айқын дәлелі. Қырандай биікке ұмтылған шәкірттердің өмірден биік белестерді бағындыруына негіз болатын – мектепте берілген сапалы білім. Мектептің абыройы, ұстаздардың беделі, тұрмыстық мұқтажы, жанұя жағдайлары, қат-қабат тіршілікте жиі кездесетін қуанышы мен қиындық жағдайлары әрқашан назарында жүретін басшы ұжым мүшелеріне қиын кезде қолдау көрсетіп, бақытты, қуанышты сәттерді бірге бөлісіп, бірге қуанады. Қаланың қайнаған тірлігінен алыс жатқан ауыл тұрғындарының ынтымақтаса атқарар жұмыстарының бастаушысы болуға талпынып жүрген Күнсұлу апай басшылық қызметті адамға биіктеу үшін берілген тақ емес, өзгелердің болашағы үшін берілген бақ, жауапкершілігі мол

міндет деп түсінеді. Қарапайым қадам, қарапайым тыныс, қарапайым өмір сатысымен өзін өрлеткен, айналаға танытқан өз ауылына, туған топырағына деген шынайы алғыс сезімі, перзенттік борышының бөлшегі санайды.

Адам – өз өмірінің сәулетшісі. Даралар да, даналар да қонақ болып өтетін мына дүниеде әркім

өз соқпағын өзі салады, оның мәнді де, сәнді, мағыналы да, мазмұнды болуы сол өмір иесінің қарымы мен қасиетіне байланысты болады.

Ұлағатты ұстаз ғана емес, аяулы жар, асыл ана бола білген Күнсұлу апай жолдасы екеуі 3 ұл тәрбиелеп өсіріп, 3 келін түсіріп, бұл күнде 9 немере сүйіп отырған ата-әже, бақытты отбасы.

Бірлігі жарасқан Лабай мектебі

Қазақтың ұлы ақыны Мағжан Жұмабаев «Қазақтың тағдыры, келешегі мол ел болуы да мектептің қандай негізге құрылуына тіреледі. Мектебімізді сау, берік, һәм өз жанымызға қабысатын, үйлесетін негізге құра білсек, келешегімізге тайынбай серттесуге болады. Ал сондай негізге құра алмасақ, келешегіміз күңгірт», - деп артына ізгілікті ой қалдырған. Мектептің жаңашылдығы, заман талабына ілесуі – дұрыс басқару жұмысының жүйелілігіне байланысты. ХХІ ғасыр білімді, шығармашыл жастар ғасыры. Ұлтымыздың болашағы – қазіргі жас буын, оларға берілер тәрбие мен білімнің үйлесімінде.

Жас ұрпақтың білім теңізінде қорқынышсыз құлаш сермеуіне мектеп қабырғасында жинақталған білімі негіз бола алады. Шығармашыл ұстаз бен шығармашыл шәкірттің бірлесе жұмыс жасауына, педагогикалық ұжымда серпінді жұмысқа жағдай жасау, жағымды психологиялық ахуал туғызу – мектеп

басшысының негізгі міндеті. Мен, АХМАЛИЕВА Күнсұлу Ыдырысқызы, бала кезімнен ұстаз болуды армандап, 1982 жылы Гурьев педагогикалық институтын бітіріп, жас маман болып шалғай жатқан Сүйіндік орта мектебіне бастауыш сынып мұғалімі болып еңбек жолымды бастадым. Ауыл тұрмысындағы қазақ әйелінің басында кездесер қиындықтарды жеңе жүріп, ұстаздық қызметтің қиын сүрлеуінен өзімді алып шығар жолын таңдадым. Құдыретті табиғат адами қасиеттерін мол дарытқан, саналы ғұмырымның 37 жылын ұлы ұстаздық қызметке арнасам, 24 жылын басшылық қызметті

қатарластыра өткізіппін. Ауыл тұрмысындағы әйел-ана үшін бұл аз жүк емес. Мектепке де, өз отбасымда да болашақ үшін жауапты болдым. Қасиетті ұстаздық қызметті атқаруда адалдық деген ұлы жолдан аттамаған, әділ де турашыл, қамқор да талапшыл, іскер де білімді басшылар қатарынан көрінуге жұмыстандым. «Жақсы адам ғана жақсы басшы бола алады» деген сөзді жадымда жаттадым. Мен аудан орталығынан 300 шақырымдай, халық саны — 452, отбасы саны — 108, жас отбасы саны — 12, қаймағы бұзылмаған, қазақылық дәстүр сақталған, адамдардың бір-біріне сыйласымдылығы, қамқорлығы

басым қазақ ауылы, шекаралық аймақта орналасқан Жалғыз-апан ауылындағы шағын жинақты Лабай орта мектебінің директорлық қызметін 2007 жылдан бастап атқарып келемін.

Алғаш жұмысты бастаған уақыттан мені шекаралық аймақта орналасқан мектептің жұмыс жасауында кездесетін өзіндік қиындықтар, қатал табиғаты қорқытпады. Кездесер қиындықтың шешу жолын іздедім.

Бірінші кедергі — кадр тұрақтандыру. Жастарға тыныш, қалыпты ауыл өмірі емес, өзгермелі қала өмірі қызықты. Жолдамамен келген жастарды тұрақтандыру мақсатында жұмыстарды жүргіздім. Мектепті жаңа леппен, тың идеялармен бітіріп келіп жатқан жастарға қамқорлық, жанашырлық таныту, ауыл тіршілігіне тез үйренуіне, әдістемелік, шығармашылық қырларынан биіктеуіне, жанашыл бастамаларына қолдау таныту — менің ең негізгі жұмыс бағытым болды. 5-сыныптан бастап оқушыларға мамандық тандауға бағыт беруде қателеспей тандау жасауына көмек беруде жақсы жұмыстар орайластырыла жүргізілді. Қазіргі уақытта кадр жетіспеушілігі жоқ, жас мұғалім — бесеу, өз мектебіміздің түлектері ұстаздық

қызметті таңдап, дипломмен ауылға оралуы, мектепке келген жастардың тұрғылықты тұрғынға айналуы — кадрмен жұмыстың болжамды жоспарымен жүретіндігінің айғағы. Құрметті атаққа кір келтірмей, қастерлі мамандықты таңдап, өмірді сүру, өзгеге өмір сүру жолын үйреткен, сан шәкірттің, өз басшылығымен жұмыс жасап жатқан әріптестер жүрегіне жол тапқан нұрлы жан атану — тынымсыз тірлік, әр жаннан жүрек үнін тындай алатын сезімталдықты талап етеді. Осы орайда, екінші кедергі — оқушы контингентінің сол жылдарда жыл санап азаюы болды. Тұрғылықты халық аз шоғырланған жерден жағдайы жасалған аудан, облыс орталығына қоныс аудару көп болды. Дұрыс шешім табу жолында мен жас ата-аналарға ауылдағы ақсақалды ата мен ақ жаулықты әженің тәрбиесінің тәлімін көріп өскен ұрпақтан ата-анаға деген

мейірімнің, азаматтық тұрғысының өзгеше болатындығын танытып, сол жылдары қалаға қоныс аударған жас ата-аналардың балаларын ауылға оқыту мүмкіндігін таңдадым. Бүгінгі күні сол жас бүлдіршіндер жаңа мектептің жалынды жоғарғы сынып шәкірттері болып үлгерді.

Оқушы контингентімен кадр тұрақтылығын қалыптастырған соң, ауыл үшін жаңа үлгідегі жаңа мектеп жан-жақты білім алатын жастар үшін қажет болып табылды. 2012 жылдан бастап аудан әкімдігіне мектепті жаңарту мәселесі бойынша сұраныспен шықтым. Сұраныстың негізінде ауыл қуанышы болып 1981 жылы салынып, тіреуішпен тұрған ескі мектеп жаңа үлгідегі, жаңаша толық жабдықталған әсем, білім ордасына айналды. Қырандай биікке ұмтылған шәкірттердің өмірден биік белестерді бағындыруына негіз болатын мектепте берілген сапалы білім. 2018-2019 оқу жылы қорытындысымен 105 оқушының басын құраған мектебіміздің білім сапасы – 52 пайыз, бұл бүгінгі меже. Міне, терең білім, берік ұстаным, іскерлік қабілет және үлкен азаматтық қасиеттер мені қатардағы ұстаздан шалғайда орналасқан мектептің беделді білікті басшысы деңгейіне көтерді. Мектеп абыройы, ұстаздарымыздың беделі, әр ұжым мүшесінің тұрмыстық мұқтажы, жанұя жағдайлары, қатқабат тіршілікте жиі кездесетін қуанышы мен қиындық жағдайлары менің әрқашан назарымда жүрді.

Қиын кезде қолдау көрсетіп, бақытты, қуанышты сәттерді бірге бөлісіп, бірге қуануды үйрендім. Қаланың қайнаған тірлігінен алыс жатқан ауыл тұрғындарының ынтымақтаса атқарар жұмысының бастаушысы болуға талпындым. Табиғаттың төрт мезгілінің ерекше айшықты сәттері – біздің Азғыр аймағында ерекше танылады. Қыстың қаһарлы, жан тазартар суығымен, қар алқабының сәнді бояуы – қыр қызғалдақтарының бүршік атар кездерін салтанатпен атап өту дәстүрімізге айналған. «Қызғалдақ – көктем» шарасын ауыл тұрғындарымен бірлесе өткіземіз. Бұл жұмыс – жас буын бойында туған жеріне ыстық сүйіспеншілік, мақтаныш, дәстүрге адалдық, ұлттық рухты сезімдерін ұштайды. Директорлық қызмет – адамға биіктеу үшін берілген тақ емес, өзгелердің болашағы үшін берілген үлкен жауапкершілік міндеті. Мені қарапайым қадам, қарапайым тыныс, қарапайым өмір сатысымен жоғарыға өрлеткен, мені айналама танытқан өз ауылыма, туған топырағыма деген шынайы алғыс сезім, перзенттік борышымның бөлшегі болып саналмақ.

**Күнсұлу Ыдырысқызы
АХМАЛИЕВА,
«Лабай жалпы орта мектебі» КММ
директоры.
Құрманғазы ауданы,
Атырау облысы.**

Lesson Study: Математика сабақтарында басым интеллект типі бойынша дифференциацияны ұйымдастыру оқушылардың жаңа материалды меңгеру сапасына қалай ықпал етеді?

Түйінді сөздер: сабақты зерттеу, көптік зият теориясы, басым интеллект типі, дифференциация, зерттеу нәтижелері

Ключевые слова: исследование урока, теория множественности интеллекта, доминирующий тип интеллекта, дифференциация, результаты исследования.

Keywords: Lesson Study, theory of multiplicity of intelligence, the dominant type of intelligence, differentiation, research results

Мұғалім ретінде бұрыннан бері оқушылардың сабақта берілген жаңа материалды әр түрлі деңгейде ұғынатынын байқадым. Оқушылар берілген алгоритм бойынша ғана жұмыс атқарып, анализ немесе синтез жасау қажет уақытта қиындыққа ұшырайтыны да көрінді. Осыған орай мен әр оқушыға жеке бағытталған әдістемеге эксперименталды зерттеу жұмысына кірісуді ұйғардым. Бұл жердегі менің мақсатым әр оқушының өзінің басым интеллект типіне байланысты жаңа материалды таныстыру. Күтілетін нәтиже: оқушылардың жаңа материалды меңгеру сапасы артады.

Мектеп психологтары Гарднердің көптік ақыл-ой тесті бойынша оқушыларға өткізген диагностика нәтижелерін негізге ала отырып, менің сыныптарымдағы оқушылар

шартты түрде бірнеше топқа бөлінді. Кейбір оқушыларда бірнеше интеллект типтері бірдей деңгейде дамығандықтан, бұл топтармен ауыспалы құрамда жұмыс жасауға болатынын байқадым. Ақпаратты жинау және нәтижесінде шығатын қорытындыларды қадағалау үшін өз сыныбыма сыншы және бақылаушы ретінде математика пәнін беретін басқа да мұғалімдерді шығардым. Барлығымызда бірдей стандарттар болғанымен, әдістемедегі айырмашылығымыз да көп екенін байқадық. Жоспарлау барысында әр мұғалім өз пікірін айтып, нәтижесінде барлығымыз әр интеллект типіне тән жаттығулар комплексін таба алдық.

Оқушылардың жоғары деңгей дағдыларын қалыптастыру мақсатында К. Никольсон-Нельсон өз кітабында көптік зият теориясы негізіндегі сабақтарды жоспарлағанда

Блум таксономиясын қоса алып жүру қажеттігін атап өткен. Үнемі осыған назар аударып отыру арқылы әр түрлі интеллект типтерінің ерекшеліктері ескерілген және таксономияның барлық деңгейлері қолданылған тиімді сабақ өткізуге болады. Кітап авторы әр интеллект типіне орай Блум таксономиясы бойынша етістіктер кестесін де құрған. Математика сабағына қажетті етістіктерді ауызша-лингвистикалық және логикалық-математикалық интеллект мысалында қалай бейімдегенімізді қарастыруға болады:

Ауызша-лингвистикалық интеллект

Білу: анықта, есте сақта, жазып шық, тізім құра.

Түсіну: түсіндір, талқыла, тұжырымда, сипатта, қайтала.

Қолдану: интервью ал, көрсет, жарияла (мақала).

Анализ: интрепретация жаса, салыстыр, зертте, сұрақтар қой, шолу жаса.

Синтез: жасап шық, құрастыр, болжам жаса, ойлап тап.

Бағалау: қорытынды жаса, бағала, түзет, ұсыныс жаса, редакциясын жаса.

«Абсолютті және салыстырмалы жиілік» тақырыбы бойынша сабақта келесі дифференциация ұйымдастырылды: Оқушыларға жаңа материалды меңгеру олардың материалды қабылдай алу қабілеті бойынша беріледі. Әр топ алдымен жаңа материалмен танысып, содан соң берілген тапсырманы орындауға көшеді.

1-топ. Визуалды-кеңістік интеллект.

Оқушыларға абсолютті және салыстырмалы жиілікті қалай есептеу қажеттігі жайлы кесте, графиктері

Логико-математикалық интеллект

Білу: атап шық (перечисли), жина, нөмірле, анықта.

Түсіну: сипатта, ата, топтастыр, орнын тап.

Қолдану: тексер, шеш, есепте, демонстрациясын жаса, дәлелде.

Анализ: анализін жаса, оқы, зертте, ашу жаса, өлше, бөл.

Синтез: ойлап тап, тұжырымда, гипотеза жаса, жүйеле.

Бағалау: өсу/кему ретімен орналастыр, бағала, таңдап ал, өлше, санап шық.

Теориялық білім мен әдістемелік құралдар анықталғаннан кейін, зерттеу нысанасы ретінде үш оқушы таңдалынды: А оқушы — математика-логикалық интеллект, В оқушы — ауызша-лингвистикалық, Соқушысы — тұлғааралық интеллект басым оқушы. Әр оқушылар тобына жаңа материалды меңгеру кезеңінде басым интеллект ерекшеліктері ескерілді. Зерттеу барысында 7-сыныпта

бар таратпа материал беріледі. Содан соң берілген мәтіндік есепке анализ жасау және жиілік кестесін құру арқылы тапсырма орындалады.

*Қарағым, дұғагөйім, қамқор анам,
Арнап хат жазайын деп алдым
қалам.*

*Сені онда, мені мұнда аман сақтап,
Көруге жазғай еді хақ тағалам.*

Берілген өлең шумағынан дауысты дыбыстардың кездесуін

статистикалық кесте түрінде көрсетіңіз. Ол үшін алдымен сұрақтарға жауап беріңіз:

- 1) Берілген өлең шумағында барлығы қанша дауысты дыбыс бар?
- 2) І әрпі неше рет кездеседі?
- 3) Жиілік кестесін толтыр

Әріп	і	а	ы	ұ	ө	о	е	у
Абсолют жиілік	4							
Салыстырмалы жиілік	$\frac{4}{45}$							
Салыстырмалы жиілік, %	$\frac{4}{45} \cdot 100\% = 8,9\%$							

4) Абсолют жиіліктердің қосындысы неге тең?

5) Салыстырмалы жиіліктердің қосындысы неге тең?

2-топ. Логика-математикалық интеллект. Оқушыларға жаңа материал анықтамалар арқылы беріледі. Содан соң берілген мәтіндік есепке анализ жасау және жиілік кестесін құру арқылы тапсырма орындалады.

Есеп. Жергілікті кітапханада оқырмандар арасында сауалнама жүргізілді. Сауалнама: «Сіз қандай

кітапты оқығанды ұнатасыз? Бір жауапты таңдаңыз». Сонда триллер жанрын – 678, детектив жанрын – 569, драма жанрын – 456, тарихи кітаптарды – 368, ғылыми фантастика – 306, фантастика –

350, саяхат туралы әңгімелерді – 128 оқырман ұнататынын айтты.

Берілген есеп бойынша сұрақтарға жауап бер.

а) Сауалнамаға қанша оқырман қатысты? Бұл қандай статистикалық шама болады?

б) Оқырмандар ең жиі оқитын жанр қандай? Бұл қандай статистикалық шама болады?

с) Жиілік кестесін құрыңыз. Кестеде жанр түрлерін, абсолюттік және салыстырмалы жиілікті көрсетіңіз.

Әдеби жанр	Триллер	Детектив	Драма	Тарихи кітаптар	Ғылыми фантастика	Фантастика	Саяхат туралы әңгімелер
Абсолют жиілік							
Салыстырмалы жиілік							
Салыстырмалы жиілік, %							

d) Абсолют жиіліктердің қосындысы неге тең?

е) Салыстырмалы жиіліктердің қосындысы неге тең?

3-топ. Тұлғааралық ақыл-ой.

Оқушыларға жаңа материал бойынша анықтамалар мен мысалдар келтірілген таратпа беріледі. Олар материалмен мұғалімнің көмегімен танысады, нұсқаулық арқылы берілген тапсырманы орындайды.

Есеп. Спорттық клубта бокспен айналысатын ұл балалардың бойлары берілген.

168, 168, 169, 169, 170, 170, 170, 170, 170, 171.

Сұрақтарға жауап беріңіз:

- 1) Бойы 168 см неше бала бар?
- 2) Бойы 169 см неше бала бар?
- 3) Бойы 170 см неше бала бар?
- 4) Бойы 171 см неше бала бар?
- 5) Кестені толтыр.

Бойы	168	169	170	171
Абсолютті жиілік	2			

Абсолют жиілік – бұл берілген мән таңдамада неше рет кездесетінін көрсететін сан.

6) Барлығы неше ұл бала бокспен айналысады?

7) Кестені толтырыңыз.

Бойы	168	169	170	171
Абсолютті жиілік	2			
Салыстырмалы жиілік	$\frac{2}{10} = \frac{1}{5}$			

Салыстырмалы жиілік – бұл абсолют жиіліктің таңдама көлеміне қатынасы. Салыстырмалы жиілік жай бөлшек, ондық бөлшек және пайыз түрінде беріледі.

$$\frac{1}{5} \cdot 100\% = 20\%$$

8) Салыстырмалы жиілігін есептеңіз:

Бойы	168	169	170	171
Абсолютті жиілік	2			
Салыстырмалы жиілік	$\frac{2}{10} = \frac{1}{5}$			
Салыстырмалы жиілік, %	20%			

Жиілік кестесі – бұл жоғарғы жолында нұсқалықтар, ал төменгі жолдарында жиіліктер көрсетілген кесте.

9) Абсолют жиіліктердің қосындысы неге тең?

10) Салыстырмалы жиіліктердің қосындысы неге тең?

Бұл зерттеу негізінде Статистика, Алгебра және Геометрия бөлімдері бойынша бір-бір сабақтан өткізілді. Әрбір бөлім бойынша қалыптастырушы жазбаша бағалау жұмыстары оң нәтиже көрсетті. Оқушылар жаңа білімді өздігінен және сапалы түрде меңгергені байқалды. Тәжірибеге сүйене отырып, әр оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, дифференциацияны ұйымдастыру сабақтың кез келген кезеңінде тиімді болады деген тұжырым жасауға болады. Оқушының басым интеллект типі өмірлік серігі болып келеді, алайда қалған интеллект типтерін дамытуға ықпалын тигізетін әдістерді де қарастыру қажет деген түйінге келдік.

Аяғоз Сарваровна БЕКТАСОВА,
ХББ Назарбаев зияткерлік
мектебінің математика пәні мұғалімі.
Петропавл қаласы,
Солтүстік Қазақстан облысы.

Білім беру саласы - жаңа жүйе көшінде

**Тілеухан
ЖҰМАШЕВА,**
«Рахат ауылдық округі
№1 орта мектебі»
КММ-нің қазақ тілі
мен әдебиеті пәнінің
мұғалімі.
Еңбекшіқазақ ауданы,
Алматы облысы.

Еліміздегі білім беру саласы жаңа жүйеге көшіп жатыр. Ұлтымыздың болашағына тірек болар азаматтардың білім деңгейі жоғары, ой өрісі дамыған, өз ойын еркін жеткізе алатын, шынайы өмірге бейім жанашыл ұрпақ тәрбиелеуді басты фактор ретінде қарастырып отыр.

Тәуелсіз елдің негізгі тірегі – білімді ұрпақ. Қазіргі таңда білімдінің алға түсіп, бәйгеден озып келетін заманы енді туды. Мемлекет болашағының кепілі – жастарға білім мен тәрбие беру мәселесінен өткір мәселе жоқ екені белгілі. Қазақтың кемел талантты ұлы ұстазы Ахмет Байтұрсынов: «Елді түзетуді бала оқыту ісін түзетуден бастау керек», - деген. Осыған орай, мектебімізде мектеп тренері Тулешова Г.Б «Мұғалім тәжірибесіндегі зерттеу» тақырыбында курс өткізуде. Біз курста оқып жүріп, Сабақты зерттеу

үдерісін жүргіздік. Бір сыныпқа сабақ беретін мұғалімдерден құрылған топ болғандықтан сынып оқушыларын жақсы білдік. Бұл біздің бақылау, қадағалау дағдымыздың жетілуіне өз көмегін тигізді. Тренеріміз жұмыстың жақсы жүруі үшін әр топқа жетекші тағайындап қойды. Мен де бір топқа жетекші болдым. Бұл мен үшін өте жауапты жұмыс болды. Тобымызбен төрт рет кездесу жасап, әр кездесуде үдеріске қатысты мәселелерді шешіп отырдық. Пид Дадли, Т. Чичибуды оқыдық. Асхат Алимов пен Берік Асубаевтың жазбаларын оқыдық, себебі үдеріс көп ізденуді талап етеді. Лас сабақ өтіп, оны жетілдіріп, түзетулер енгізіп отырдық. Бақылау парақшаларын толтырып, төрт кездесуден соң зерттеу сабағын өткіздік. Зерттеу сабағынан соң талқылау болды. Осылайша үш цикл өткіздік. Сабақты зерттеу мұғалімге әрбір жеке оқушының оқуына қатысты өзінің оқыту тәжірибесі туралы ойлануға, сабақтың оқушылар қажеттілігіне сәйкес келуі мақсатында мұғалімдерге инновациялық педагогикалық тәсілді жетілдіруге немесе оның сапасын арттыруға мүмкіндік береді. «Бірлесіп пішкен тон келте болмас» дегендей, бірлесе құрылған жоспар, бірлесе жүргізілген

әрекет, бірлесе зерттелген тақырып – өз нәтижесін берері хақ. Жүргізілген жұмыстың нәтижесін көру, сезу – мұғалім үшін шын бақыт. Міне, біз осындай шынайы әрекеттердің куәсі болып жүрміз, себебі былтыр жетекші болсақ, биыл тренерлікке тартылып жатырмыз. Коучинг-сессия өткізіп, топ құрып, үйретіп те, үйреніп те жүрміз. Сонымен қатар, біз жетекші мектеп болғандықтан, басқа мектептерге де әдістемелік көмек берудеміз. Қазіргі уақытта мектебімізде қызу жұмыс, 8 топ жұмыс жасап жатыр. Әр топтың зерттеу сабағына қатысып, өз тәжірибемізге өзгерту енгізудеміз. Себебі мұғалім мамандығы – көп ізденуді, көп еңбектенуді қажет ететін мамандық.

Мектебімізде 9 мұғалім (III деңгей), 1 мұғалім (II деңгей) және 1 мұғалім (I деңгей) жұмыс істейді. Біз мектебімізде өзіміздің «Интерактивті мұғалім» атты шығармашылық тобымызды құрдық. Осы әдіспен қалай жұмыс істеу керектігін үйрену мақсатында Lesson Study топтама сабақтарын жоспарладық. Бұл сабақты бірінші рет ағылшын тілі мұғалімі өткізеді деп шештік, себебі ол осы бағдарлама бойынша курсты 2012 жылы өтіп келді және оның осы бағытта екі жылдық тәжірибесі бар. Алғашқы сабағын өткізу үшін біз 10 сыныпты тандап алдық. Сыныпты тандап алу кезінде сабақ беретін мұғалімдердің бәрі сол сыныпта жұмыс істеп, оқушыларды жақсы танитыны ескерілді. Белгілі бір тақырып тандап алынды, сол проблема аясында зерттеу жүргізу

көзделді. Мысалы; «Топтық жұмысты ұйымдастыра отырып, оқушылардың көшбасшылығын қалай дамытуға болады?»

Lesson Study тәсілінің бастапқы кезеңінде алғашқы сабақ жоспарын пән мұғалімі өзі құрып әкелді. Біз оған сәл түзетулер жасадық.. Одан соң ағылшын тілінің мұғалімі зерттеу сабағын өткізді, ал қалған топ мүшелері сабақты қадағаладық. Әр мұғалім бақылауға арналған жеке оқушылардың жетістіктері мен кемшіліктері сабақ барысында арнайы дайындалған сызба кестелерге толтырып, жазып алып отырды. Зерттеу сабағы аяқталғаннан кейін бүкіл топ мүшелері бірден оқушылардың оқу үдерісіне талдау жүргіздік. Содан кейін Lesson Study-дің анағұрлым тиімді болуын қамтамасыз ету үшін сабақ барысындағы нәтижелерді есепке ала отырып, келесі сабақты қайта жоспарладық. Екінші сабақ «Жадыны қалай жақсартуға болады?» деген тақырыпта өтті. Шығармашылық топқа сабақ өте жоғары қарқынмен өткендей көрінді, сабақта бірнеше әдіс түрі қолданылды. Бірақ рефлексия және оқушылармен әңгімелесу барысында біз басқа жағдайға тап болдық, кейбір оқушылар әр түрлі әдістерді қолдану ұнамайтыны туралы өздерінің ойларын білдірді. Шығармашылық топ өзара талдау жүргізіп, сабақтың әдіс пен тәсілдерін өзгертуге шешім қабылдады. Әр сабақты жоспарлағанда оқушылардың топтық құрамын өзгертуге тырыстық.

Lesson Study-дің төрт тізбектелген сабақтарынан кейін біз сабақ барысында мынаны көрдік: Жоғары деңгейдегі екі оқушы А және Н сабақта белсенділік көрсетіп отырды. Сабақ барысында берілген тапсырмаларға тобымен бірге жылдам жауап беріп, үнемі алда болып, көшбасшылық таныта алды. Ал екі оқушының Д және М «жасырын» көшбасшылық танытқанын айқындадық. Ал қалған оқушылар өздерінің көшбасшылық қабілеттерін көрсете алмады, әлі де сенімсіздік туғызады, олар тек өздеріне жүктелген тапсырмаларды орындап отырды, сондықтан бұл оқушыларды өздерінің көшбасшылық қабілеттерін көрсете алатындай жағдайға қоюды ойластыру керек. Яғни топқа бөлу

барысында, А және Н-ны топ ішінде қалдырмай, бұл оқушыларға сабақ үстінде «сарапшы», «кеңесші» ролін беруді жоспарладық.

Сабақ барысында пән мұғалімі сабақтың мақсатына жете білді. Жоспарланған тапсырмалар орындалды. Әр тапсырмаға берілген уақыт тиімді пайдаланылды. Оқушылар сабақ кезінде жақсы көңіл-күйде болды. LessonStudy мұғалімге әрбір жеке оқушының оқуына қатысты өзінің оқыту тәжірибесі туралы ойлануға, сабақтың оқушылар қажеттілігіне сәйкес келуі мақсатында мұғалімдерге инновациялық педагогикалық тәсілді жетілдіруге немесе оның сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

XV-XVII ғасырдың I ширегіндегі қазақ халқының тарихы мен мәдениеті

Аңдатпа

Бұл мақалада XV-XVII ғасырдың I ширегіндегі қазақ халқының тарихы мен мәдениеті, алғаш құрылған қазақ мемлекетінің хандарының салып кеткен сара жолдары мен сол ғасырларда өмір сүрген ақын-жыраулардың шығармалары қарастырылады.

Кілттік сөздер: «Қасқа жол», «Жеті жарғы», «Көшпенділер философы».

Аннотация

В этой статье рассматриваются история и культура казахского народа в первой четверти XV-XVII веков, пути, построенные ханами первого казахского государства, а также произведения акын-жырау, живших в те века.

Ключевые слова: «Путь к каске», «Семь уставов», «Философ кочевников».

Resume

This article discusses the history and culture of the Kazakh people in the first quarter of the XII-XII centuries, the paths built by the khans of the first Kazakh state, as well as the works of akin-zhyrau who lived in those centuries.

Key words: “The Way to the Helmet”, “Seven Charters”, “Nomad Philosopher”.

Кіріспе.

Қазіргі таңда қазақ халқын шығу тегі жағынан алып қарасақ, 3000 жылдан астам тарихы мен мәдениеті бар халық екені көз алдымызда белгілі. Қазақтың қазақ болып қалыптасуы, біртұтас бірыңғай халық болып жеке-даралануы, оның өзіне дейінгі әлеуметтік тарихи тәжірибені ақыл-ой санасына орнықтырып, тұрмыс тіршілігіне пайдалана білуінің арқасында жүзеге асты. Ал бұл тәжірибенің негізі болашақ қазақ қоғамының, және оның материалдық және рухани мәдениетінің іргетасы тым ертеректе, адамның адам болып, оның қоғам болып қалыптасқан кезеңінде қаланды.

Біздің қарастырып отырған 15-18 ғасырдың басындағы қазақ халқының тарихы мен мәдениеті б.з.д. II мың жылдықтағы арийлер мен алтайлықтардың, одан бері сақтар мен ғұндар, олардан да берірек VI ғ. түркілер мәдениетінің жалғасы дамып, өркендеген кезеңі деуімізге толық себебіміз бар.

Еуразияның шетсіз де шексіз ұлы даласын ертеден мекен етіп, мал өсіріп күнін көріп жүрген түркі тектес көшпелі тайпалардың бірыңғай этникалық топқа жіктеліп, қазақтың халық болып қалыптасуы нәтижесінде

XV ғасырдың орта шенінде қазақ хандығы құрылды. [1]

Осынау көшпелі түркі тектес тайпалардың бірыңғай этникалық топқа бірігіп, халық болып қалыптасуы негізінде XV ғ-да, дәлірек айтсақ М.Х. Дулати бойынша 1466-68 жылдары Қазақ хандығы құрылғандығын білеміз. Сөйтіп, ежелден еркіндік аңсаған көк түріктің ұрпақтары, енді бір орталыққа бірігіп, өз алдына еркін ел, мемлекет болу идеясын іске асырды. Өзіндік шекарасы белгіленді. [2]

Негізгі бөлім.

Алғаш құрылған қазақ мемлекетінің хандары Керей мен Жәнібекте, олардың жолын ұстаған Қасым да, Орта Азия хандарымен Еділ бойындағы елдермен, Батыс Сібір хандығы орыс мемлекетін орнатып, әр тұста ішкі, сыртқы жағдайға байланысты ұтымды саясат ұстанып отырды. Қазақ хандығының астанасы Сығанақтан Түркістанға ауыстырылды.

Қасым хан тұсында (1511-1523 ж.) қазақтар арасында бұрыннан қалыптасқан әдет-ғұрып, салт-дәстүр негізінде жасалынған алғашқы заң – «Қасқа заң» қабылданды. Тарихта «Қасым ханның Қасқа жолы» деп аталады. [3]

1513 жылы Қасым хан қайтыс

болып, біраз уақыттан соң 1532 жылы хандыққа Ақназар хан келді. 42 жыл билік құрған ол түркі тектес ру тайпалардың басын қосып Ноғай ордасын, қырғыздарды қол астына алды. Орта Азиядағы елдермен достық қарым-қатынас орнатып, біртектес халықтардың аралас-құралас, тату-тәтті өмір сүруіне қол жеткізді. Ақназардан кейін Тәуекел, Тәуекелден кейін інісі Есім хан болды. Есім қазақ хандығында 1598-1628 ж.ж. аралығында 30 жыл билік жүргізді. Есімнің хан болған тұсында Қытай мен Ресейдің айдап салуымен жоңғарлардың қазақ халқын жойып жібермекші болған 100 жылдық жойқын жорығы басталды. Бұл соғыста қазақ халқының қайраты мен қаһармандығын қарсы қоя білген Есім хан еді. Оның «Есім ханның ескі жолы» атты заңдар жинағы бар. [4]

Есім ханнан кейін хан болған «Салқым Жәңгір» атанған Жәңгір хан кезеңінде (1645-1652 ж.ж.) жоңғармен соғысқа толы аласапыран кезең болды. Өзі де жоңғармен соғыста қаза табады. Ел билігі енді Тәуке ханға тиді. Көсемдіктің қыры мен сырын жастай үйренген ол елдің береке-бірлігіне тірек болатын шараларды іске асыруға белсене кірісті. «Жеті жарғы» атты заңдар жинағы өмірге келді. Бұл заң – «Қасқа жол» мен «Ескі жолдың» уақыт өте келе толықтырылып, өзгерістер енгізіліп, қайта жасалынған түрі. «Жеті жарғы» - үш жүздің санлақ билері Төле би, Қазыбек би, Әйтеке би қатысуымен жасалынған билер

кеңесінің талқысынан өткен. [5]

XV-XVIII ғ. қазақ даласының саяси сахнадағы әрекеттері туралы аздаған шолулар жасалды, енді экономикалық, мәдени өмірлеріне де тоқтала кетсем:

Монғол-татар шапқыншылығынан соң, XIV-XV ғ.ғ. шаруашылық біртіндеп қалпына келе бастады. Отырықшылық жанданып, Оңтүстік Қазақстан қалалары (Отырар, Сауран, Сығанақ, Ясы, Созақ және т.б.) ояна бастады. Көшпелі, экономикалық байланыстар нығая түсті. Қазақ халқы XV-XVI ғ.ғ. түркі мемлекеттік бірлестіктерінің құрамына кіре жүріп, біртүлдігіне пайдаланды. Осы уақыттар ішінде тілдің өзіне тән ерекшеліктері қалыптасты. Батыс, Шығыс, Оңтүстік, Солтүстік Қазақстан жерлерін ерте замандардан бастап түркі тектес халықтар мекендегенін аңғарамыз. Ол халықтардың барлығын біртекті деп атап отырған себебіміз – олардың шаруашылық түрі, мәдениеті, тілі ортақ болған. Халықтың аралас болуы, әрине шаруашылықтық мәдениеттің алмасып гүлденуіне ықпал етеді. [6]

XVII ғ. аяғы мен XVIII ғасырдың басында Қазақ хандары өз іргесіне келіп, шекара бекіністер салып ішкерілей ене бастаған Ресей мемлекетімен тіл табысуды көздей бастады. Осындай қиын саяси кезеңдердегі халықтың тұрмысы замана ғұламаларының туындыларынан айқын көрінді. Сондай аса құнды деректердің бірі – Қадырғали Жалайридың «Жамиғ-ат-тауарих» атты еңбегі.

Сахарадағы рухани өмірдің өзіндік ерекшеліктері көп еді. Кең даладағы көшпендітірлік, тұрмыстық-қоғамдық өзгешелік сөз өнерінің соны сипатта қалыптасуына себеп болды. Сөйтіп, поэзия рухани өмірде жетекші орынға шықты. Поэзия арқылы халықтың, мемлекеттің жай-күйін білдіріп, алдын болжаған. Жәнібек ханның кеңесшілерінің бірі «Көшпенділер философы» (Ш. Уәлиханов айтқан) деген атқа ие болған, атағы бүкіл «Дешті-Қыпшаққа» жеткен Асан қайғының орны ерекше. Қазтуған, Доспанбет, Шалкиіз, Жиёмбет, Марғасқа, Ақтамберді, Үмбетей, Бұхар жыраулар сонау Қазақ хандығы құрылып дамығаннан бастап, Жоңғар агрессиясы, Ресейдің тонаушылық соғыстары кезінде өмір сүрген ақын-жыраулар.

Біз бұлардың шығармаларын жаңаның басы деп емес, көненің жалғасы деп қарауымыз керек.

Қорыта келгенде, тарихтың талай ауыр сындарынан мойымай өткен қазақ халқының тұрмыс-салты, діні, әдебиеті, жалпы мәдениеті – түркі тілдес халықтар мәдениетінің бір тармағы, жалғасы.

Әдебиеттер:

1. <https://student.zoomru.ru/history/hvhv-asyrlarday-aza-halynymdeniet/164123.1346983.s1.html> 2/;
2. Қазақстан тарихы. Бес томдық. 1-бөлім, 5-6 тараулар;
3. (Тарихи-Рашиди, 327 б.);

4. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера. Үш томдық Л., 1979 ж.;

5. Гумилев Л.Н. / Этногенез и биосфера. Үш томдық Л., 1979 ж. 2-том, 5 бет;

6. Қазақстан тарихы: Жалпы білім беретін мектептің қоғамдық-гуманитарлық бағытындағы 10-сыныбына арналған оқулық / Ә. Төлеубаев, Ж. Қасымбаев, М. Қойгелдиев, т.б. - Алматы: «Мектеп» баспасы, 2006.

References:

1. <https://student.zoomru.ru/history/hvhv-asyrlarday-aza-halynymdeniet/164123.1346983.s1.html> 2/;
2. history of Kazakhstan. In five volumes. Section 1, Chapters 5-6;
3. (historical-Rashidi, p. 327);
4. Gumileva L. N. / Ethnogenesis and the biosphere. In three volumes of L., 1979.
5. Gumileva L. N. / Ethnogenesis and the biosphere. In three volumes L., volume 2 1979 g., p. 5
6. History of Kazakhstan: textbook for the 10th grade of the social and humanitarian direction of the secondary school / A. Toleubaev, M. Kasymbaev, M. Koigeldiev, etc. - Almaty: "Mektep" publishing house, 2006.

Анар ПЕРНЕБЕКОВА,
Абай атындағы ҚазҰПУ оқытушысы.
Алматы қаласы.

Бастауыш сыныпта орындалатын тапсырмалардың мазмұндық негіздері

Ғайни ЕСБОЛАЙ,
№1 жалпы орта
білім беретін
мектеп-лицейінің
бастауыш сынып
мұғалімі.
С.Шапағатов
ауылы,
Түпқараған ауданы,
Маңғыстау облысы.

Бүгінгі таңда білім берудің негізгі өзекті мәселесі жан жақты заманауи тұлға тәрбиелеу болса, сол жас ұрпақтың дүниетанымын әлемдік құндылықтармен байланыстыра жетілдіруге, ел тұтқасын ұстайтын, ел сенімін алға созатын білімді ұрпақ тәрбиелеуге ұмтылуымыз қажет. Ол ұрпақтың бойында болуы керек талаптар да күшейді. Еліміз өркениетін дамытатын жеке тұлға өзіне сенімді, ынталы, сыни көзқарасы қалыптасқан, сандық технологияда құзырлылық танытатын көшбасшы болуы міндетті.

Бастауыш сыныптағы кезең — оқушы санасының дұрыс қалыптасуына басты бағыт болатын маңызды зор саты. Оқушылардың зейіні мен оқу дағдысы, түрлі рефлексиялық, өзін-өзі бағалау амалдары, жаңа қабілет-дарыны қалыптасатын да кезең. Осы бағытта оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудың басты шарты — өзіндік жұмыстар мен шығармашылық жұмыстарын, дидактикалық

тапсырмаларды жоспарлы қолдана білуінде.

Грамматикалық: сөздің дыбыстық құрамын дұрыс айту және жаза білуге машықтандыру;

Дидактикалық: түрлі ойын элементтерін қолдана отырып негізгі материалды меңгерту, баланың ойлау қиялын дамыту. Осы негізде мынадай дидактикалық ойындарды өз тәжірибемнен ұсынамын. Мысалы: Ойынның шарты бойынша әр оқушы бір сөзден қосып, толықтырып отыруы тиіс. Бірақ сөйлемнің мағынасы өзгермеуі керек. Сөйлемге сөз қосып толықтыра алмаған оқушы жеңіледі.

Қымыз

Қымыз пайдалы.

Қымыз пайдалы сусын.

Қымыз денсаулыққа пайдалы сусын.

Қымыз денсаулыққа пайдалы, табиғи сусын.

Бастауыш сыныпта баланың ауызша сөздік қорын дамытуға көп күш жұмсалуды тиіс, ол суреттер бойынша әңгіме құрау әдісі. Әр оқушы суретке қарап отырып, байланыстыра дамыта баяндау әдісімен әңгіме құрауы тиіс. Осы орайда тақырыпқа сай келетін мақал, жұмбақ, жаңылтпаштарды таңдап ұсыну қажет. Мысалы, бірінші суретке біз құстар, үй жануарлары туралы жұмбақтар бердік және камқорлық, еңбек ету тақырыбындағы мақалдарды жазғыздық.

Тікірейіп құлағы,

Менен бұрын тұрады,

Бойын жазып керіліп,
Беті-қолын жуады. (Мысық)
Еркін самғап ұшсын деп,
Мәпелейміз, баптаймыз,
Бейбітшілік құсы, - деп,
Қайсы құсты мақтаймыз. (Көгершін)
Жақсылық екен алғыс орады.
Басыңа іс түссе,
Жақсы көмек етеді,
Жаман күліп кетеді.

Жақсылыққа жақсылық, әр кісінің ісі.

Жамандыққа жақсылық, ер кісінің ісі.

Оқушылардың тілдік нормаға сай сөйлеп, әріптерді, дыбыстарды дыбыстауында, қиялын дамытуда халық ауыз әдебиеті үлгілерінің, әсіресе жаңылтпаштар мен санамақтардың рөлі ерекше. Жаңылтпаштар баланың орфоэпиялық нормаға сай сөйлеу дағдысын қалыптастырса, жұмбақтар ойлау тапқырлығын, санамақтар шапшандыққа, мазмұндылыққа баулиды. Қадыр Мырзалиевтің: Бір дегенім — білеу, Екі дегенім — егеу, Үш дегенім — үскі, Төрт дегенім — төсек, Бес дегенім — бесік, Алты дегенім — асық, Жеті дегенім — желке, Сегіз дегенім — серке, Тоғыз дегенім — торқа, Он дегенім — оймақ, Он бір ауыз қара жұмбақ, осы санамақтың ішіндегі сөздердің ассоциациясын беріп

отырып жаттату — баланың жадында тез сақталады. Ол мынадай үлгіде келеді.

1. **Білеу** — шалғы, орак жануға қолайлы, ұшы сүйірлеу, сабы бар жұмыр қайрақ 2. Егеу — металдың жұқа қабатын жануға арналған көпжүзді (көптісті) металл кесетін аспап 3. **Үскі** — ағаш тесу үшін қолданылатын құрал.

Мұндағы негізгі түйін — ұрпақтан ұрпаққа жалғасып келетін батырлар жыры, мақал-мәтелдер, жұмбақ-жаңылтпаштар, ертегілер арқылы бала бойына ұлттық құндылықтарды қалыптастырамыз.

Кезінде ұлы Абай атамыз: «Тегінде адам баласы адам баласынан ақыл, білім, ар, мінез деген қасиеттерімен озады», - деген болатын. Озық ойлы, заманның көшінен қалмайтын білімдар ұрпақты тәрбиелеу қоғамға да, ұстазға да, білім алушының өзіне де басты жауапкершілік жүктейді. Қорыта айтқанда, тәуелсіз елдің ертеңі жас ұрпақтың рухани байлығы, санасы, мәдениеті ол бүгін алған ұлттық ойлау қабілеті мен біліміне, іскерлік шеберлігіне байланысты. Осыған орай мектептегі оқу үдерісінде оқушылардың танымдық қызығушылығын арттыруда сабақта түрлі әдіс-тәсілдерді түрлендіріп қолданудың тиімділігіне көз жеткізуге болады.

Сабақта ойын технологияларын қолдану жолдары

Ойын арқылы адам тіршіліктің қуатын, ырғағы мен үндесушілігін, айбыны мен игілігін өз болмысына аударады. Ойын — өнер, еңбекпен келетін өнеге. Ойын — түрлі қасиеттердің тоғысуы, қабілеттің озуы. Соның ішінде тәндік, жандық, парасаттылық, моральдық, рухани құндылықтардың жарысуы, қабысуы, жеңіске жетуі айқын білініп жатады. Ол қандай ортаға тән құбылыс. Ойын — көп қырлы түсінік, осыған орай қолданыста әртүрлі ойындар кездеседі. Адам ойын масштабын нөлден шексіздікке дейін жүзеге асырып анықтай алатын жалғыз тіршілік иесі. Ойын балалардың дүниетанымын және ойлау қабілетін дамытса, екіншісі — күш, ептілік, үшіншісі — құрастырушылық дағдыны дамытады. Сол себепті ол ойнамай тұра алмайды. Ойын арқылы оның жетістігі мен кемшілігін, басқалармен қарым-қатынасын білуге мүмкіндік туады.

Ойынға деген идея б.э. дейінгі 3 мыңжылдықтағы «Вей-Хай» қытай ойынынан, ал кейінірек әскери ойындарды білдіретін шахмат ойындарынан көруге болады. Ойын — тұлғаны модификациялайтын тиімді әдістердің бірі. Ойын барысында белсенділік артады: адам 10% тыңдайды, 50% көреді, 70% — қайталап айтады және 90% өзі жасайды. Ойында тұлғаның эмоционалды, когнитивті және әрекетшілдік ресурстары

қатынасады.

Ойын ынталандыру әдісі ретінде де қолданылады. Ынталандыру түрлеріне мыналарды жатқызуға болады: атақ беру, алғыс жариялау, жетекшілік, ойын капитаны, балл негізінде бағалау, орындарды анықтау құқын беру және т.б.

Ойын — тиянақты іс, ол балаларға ықпал етудің басқа да тәсілдері сияқты өзіне мұқият қатынасты талап етеді мысалы, еңбек. Оны үлкеннің кішіге, күштінің әлсізге бағыну түріне айналдырмау керек. Ойын — даму мен тәрбиелеудің маңызды тәсілі болып табылады. Ойын іс-әрекеті мынадай қызметтерді орындайды:

- *Көңіл көтеруші:* (бұл ойынның негізгі қызметі — шаттану, ләззат алу, қызығушылық ояту);

- *Коммуникативтік:* қарым-қатынас диалектикасын меңгеру; Өзіндік жүзеге асыру;

- *Ойын-емдеушілік:* өмір іс-әрекеттілігінің басқа түрлерінде пайда болатын әр түрлі қиыншылықтарды жеңіп шығу;

- *Диагностикалық:* өзін-өзі тану ойын үдерісінде (ережеге сай мінез-құлық ауытқушылықтарының пайда болуы);

- *Коррекция қызметі:* тұлғаның құрымдылық көрсеткіштердің позитивті өзгеруіне үлес қосуы;

- *Ұлтаралық коммуникация қызметі бойынша:* барлық адамға ортақ

әлеуметтік-мәдени құндылықтарды меңгеру;

- *Әлеуметтендіруші*: адамдардың қоғамдасып өмір сүру нормасын меңгеруін қоғамдық қарым-қатынастар жүйесінде бекіту әрекеті жүзеге асады.

Ойындағы маңызды құрылымдық элемент — *моделдеу*. *Моделдеу* — нақты нысанның орнын басатын нысандарды жасау мен манипуляциялауды тәжірибеден өткізу. Моделденетін салаға қарай ойындар былай бөлінеді:

- әлеуметтік-экономикалық;
- өндірістік;
- басқарылатын;
- саяси;
- әлеуметтік-мәдени және т.б.

Процестің түрі бойынша ойындарды (рөлді беру деңгейі, ойынды жүргізу уақыты, топ қатысушыларының шешім шығару формасы) ойын әдісінің негізгі екі түріне бөлуге болады:

- Операциялық ойындар;
- Рөлдік ойындар.

Операциялық ойындардың ортақ сипаттары:

- сценарийдің болуы;
- жеке тұлғаның шындықпен соқтығысуын көздейді;
- қабылдайтын шешімде «дұрыс және бұрыс» деген алгоритм болады. Топ қатысушысы болашақ жағдайларды шешуде қарсылықты көреді; Операциялық ойындардың кемшілігі:

- инструменталды оқытуға акцент жасалады, шындықпен салыстырғанда тұлғааралық аспект формалданған;

- иммитациялық ойын моделі шындықты қарапайымдайды.

«Іскерлік ойындар» — ойын тәсілімен

кәсіби немесе өзге де қызметтердің үлгілері түріндегі ұқсас-имитациялық жағдаяттар тудырып, белгілі бір қағидалар негізінде студенттің өмірлік дағдыларын шындау әдісі. Іскерлік ойындарды ұйымдастырудың психологиялық-педагогикалық қағидалары:

- нақты жағдайларды имитациялық үлгілеу қағидасы;

- жағдайдың мазмұны және формаларын ойындық үлгілеу қағидасы;

- бірлескен іс-әрекеттік қағидасы;

- диалогтық қарым-қатынас қағидасы;

- екі жоспарлық қағидасы; ойын жағдайында нақты тұлғалық сипаттардың «жорамал» мамандардың дамуын бейнелейді;

- имитациялық үлгінің мазмұны және ойын іс-әрекетіндегі оның ашылуының мәселелік қағидасы. Ойын әдісін қолдану мақсаттары:

- кәсіби және танымдық мотивтер мен қызығушылықтардың қалыптасуы;

- ойлаудағы жүйелілікті тәрбиелеу;

- эмоциялық-тұлғалық қабылдауларды есепке ала отырып, кәсіби іс-әрекетті және оның ірі көріністерін тұтастай елестете алу;

- топпен ойлауға және практикалық жұмысқа үйрену, қарым-қатынас дағдыларын және шешім қабылдай алуды қалыптастыру.

Рөлдік ойын әдісі — (ағыл. role-playing game — RPG) — қатысушылар тандалған рөл шеңберінде, өз рөлінің сипатына және ішкі орта логикасына сай бірлесе немесе құрылған сюжетке сәйкес әрекет жасайды. Қатысушылардың

әрекеттерінің табысты немесе табыссыздығы қабыл-данған ережеге сәйкес болады. Ойыншылар қабылданған ереже шеңберінде ойынның бағытын еркін сахналай алады.

А.С. Макаренко былай дейді: «Ойында бала қандай болса, өмірде кәсіби қызмет саласында, көбінесе сондай болады». Сондықтан келешекке адамды тәрбиелеу — бәрінен бұрын ойын арқылы жүзеге асыралады. Ойын — балалар үшін айналадағы танып, білу тәсілі» деп түсіндіреді.

Баланың қуанышы мен реніші ойында айқын көрінеді. Дидактикалық ойын кезіндегі баланың психологиялық ерекшелігі мынада: олар ойланады, эмоциялық әсері ұшқындалады, белсенділігі артады, ерік қасиеті, қиял елестері дамиды, мұның бәрі баланың шығармашылық қабілеті мен

дарынын ұштайды. Ойын барысында балалар дүниені тани бастайды, өзінің күш жігерін жұмсап, сезімін білдіруге мүмкіндік алады, адамдармен араласуға үйренеді, сөздік қоры молайып, еркін, мағыналы сөйлеуге үйренеді.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Амонашвили Ш.А. Размышления о гуманной педагогике. — М., 1996. — 136 с

2. Әлқожаева Н.С., Төлешова Ұ.Б. Жоғары мектептің оқу үрдісінде педагогикалық технологияларды қолдану (оқу-әдістемелік құралы) // «Қазақ университеті» Алматы-2009

Нұрғул ШЕҢГЕЛЬБАЕВА,
«№141 жалпы білім беретін мектеп»
КММ-нің физика пәні мұғалімі.
Алматы қаласы.

Организационно-правовые основы управления сельским хозяйством в Республике Казахстан

Аннотация: В представленной статье рассмотрены понятия организационно-правовых основ управления сельским хозяйством в Республике Казахстан, исследована нормативно правовая база регулирующая все аспекты сельского хозяйства в Республике Казахстан. Автором проанализированы и оценены результаты реализации Государственной политики в управлении сельским хозяйством, и на этой основе определены перспективные направления совершенствования нормативно-правового регулирования организации управления сельским хозяйством в Республике Казахстан.

Со времени выхода Казахстана на самостоятельный экономический путь развития, так же, как и в большинстве республик постсоветского пространства, развитие и реформирование аграрного сектора страны находится в компетенции специализированных государственных органов, которые имеют более широкие и реальные возможности для практического использования последних достижений науки и техники в данной отрасли.

Необходимо отметить, что данная важнейшая отрасль народного хозяйства страны с начала 90-х годов прошлого века испытала многочисленные трудности в своем развитии в следствие масштабных политических и социально-экономических деформаций в общем процессе глобальных изменений. Попытки формирования негосударственного сектора хозяйства, радикальное реформирование традиционных для советского периода аграрных хозяйств социалистического типа, трансформация способов и методов управления, устранение контрольно-административных механизмов руководства сектором на начальном этапе привели к негативным последствиям. Отсутствие положительного опыта в формировании рыночных отношений, форсированная передача в частные руки многочисленных составляющих комплекса народного хозяйства, в их числе, автомобильный и тракторный парк коллективных хозяйств, комплексы по хранению, переработке и транспортировке сельскохозяйственных продуктов и сырья, перерабатыва-

ющие предприятия, закрытие крупных центров научных по изучению проблем сельского хозяйства, использование зданий и сооружений отрасли не по назначению привели к затяжной депрессии аграрного сектора. Региональное связи огромного советского хозяйственного комплекса были прерваны, региональная специализация нарушена. Территориально-административные изменения усугубили негативную экономическую ситуацию. Принимаемые административные меры не привели к желаемым результатам. Глобальные политические изменения, приведшие к масштабным общественным трансформациям, поставили перед руководством республики задачи, связанные с необходимостью принятия прагматических экономических мер, особенно в сельском хозяйстве.

Тем не менее, на раннем этапе экономических реформ аграрный сектор оставался на заднем плане развития, принимаемые меры оказывались не продуманными, не в должной степени научно обоснованными. Регрессивным фактором явилась ментально-психологическая неподготовленность сельских жителей к рыночным изменениям, общий финансово-экономический кризис, и недостаток финансового накопления у тружеников для формирования аграрного хозяйства нового типа. Самостоятельное ведение хозяйства стало испытывать трудности и в силу того, что в результате принятых экономических реформ, многие сельскохозяйственные капитальные пром.объекты, предназначенные для

хранения и переработки сельскохозяйственного сырья, были приватизированы и отработанный годами цикл взаимосвязи между производителями и потребителями сельскохозяйственного сырья был нарушен. В условиях дефицита денежных средств распространился бартерный взаимозачет и натуральный обмен. Животноводческие хозяйства испытывали трудности из-за отсутствия денежных накоплений для закупки фуража, комбикорма и сена.

На повестке дня стояли задачи радикальных мер по внедрению новых методов контроля и руководства аграрным сектором. Депрессивное состояние важнейшей отрасли отечественной экономики угрожало продовольственным кризисом и требовало эффективных и решительных действий от правительства страны. В первую очередь, это касалось комплекса мероприятий, связанных с реформами структурного, агротехнического, материально-технического обеспечения сельского хозяйства.

Неблагоприятный социальный климат аула, отсутствие социальных и бытовых благ на селе, безработица, распространенная среди сельской молодежи, низкие финансовые доходы жителей села приводили к оттоку части населения в более благополучные городские агломерации. Руководство страны предприняло меры для привлечения специалистов и экспертов к разработке комплексной программы экономических реформ аграрного хозяйства страны.

Затянувшийся кризис в агросекторе

экономики страны, начавшийся еще в девяностых годах двадцатого века, постепенно перешел в фазу ослабления. А в середине первого десятилетия нового века в основных показателях достижений важнейшей отрасли народного хозяйства начинают преобладать положительные тенденции. Если первые радикальные меры предыдущего десятилетия не достигли успеха, то предпринятые в следующем десятилетии шаги в разработке и реализации государственных программ по развитию села в 2003-2005 и в 2004-2010 годах, привели к позитивным изменениям. Специалисты в своих оценках основных секторов аграрной отрасли экономики, отметили реальные сдвиги в статистических показателях. Валовые показатели в середине первого десятилетия составили 764, 1 млрд. тенге. За два года процентные показатели были улучшены на четверть¹. Структурные изменения привели к созданию 207 тысяч рабочих мест. Это в несколько раз превысило ожидаемые результаты. Доходы сельских тружеников увеличились на 100%. Земледельцы осваивали передовые технологии по обработке земли. В доленом отношении валовые показатели земледельческого хозяйства в 2003-2005 годах на 1 га возделываемого участка составили 11, 1 тыс. тенге, что на 7,6% превысили показатели 1999-2002 годов и на 60,4% - периода 1995-1998 годов.

В условиях формирования рыночных отношений, в сельском хозяйстве в

¹ Агентство по статистике Республики Казахстан <https://stat.gov.kz/>

отличие от других отраслей экономики придавалось особое значение координирующей роли государства в управлении хозяйственным процессом. В силу важности формирования продовольственной безопасности страны государство брало на себя всю ответственность по защите интересов всех сторон участников сельскохозяйственного производства. Положительный опыт ведущих сельхозпроизводителей мира обосновывал прагматичный подход правительства страны к вопросу степени участия государства в регулировании аграрных отношений. Политическое руководство страны взяло на себя всю ответственность по системной трансформации и созданию реально функционирующего аграрного хозяйства, формированию законодательно-нормативной базы, регуливающей взаимоотношения между действующими субъектами отрасли.

Для воплощения в жизнь правительство страны предусмотрело вложение не только объемных финансовых вливаний из государственной казны, но и поставило цель созданию привлекательного инвестиционного климата в аграрном секторе. Сравнительный анализ уровня финансовой поддержки сельскохозяйственного комплекса экономически успешных государств и нашей страны показал значительное отставание в данных показателях. Негативно отразились на положении сельского хозяйства Казахстана финансово-экономический кризис 2008-2009 года, и общая экономическая конфронтация и не благопо-

лучная геоэкономическая ситуация в мире, начавшаяся с середины двадцатых годов третьего тысячелетия. Дефицит финансовых и инвестиционных средств для поддержки планируемых и осуществляемых программных проектов в аграрном секторе, сбои в выплате и возврате заемных средств, отразились на возможностях кредитной поддержки сельхозпроизводителей. Правительство страны в условиях кризиса разработало комплекс мер по преодолению возникших сложностей за счет смягчения налоговой политики, устранения контрольно-административных преград на пути организации и функционирования аграрного бизнеса, сконцентрировало финансовые ресурсы, привлекаемые из государственных резервов. В данной научной работе для решения проблем финансирования сельскохозяйственного сектора предлагается привлечение паевых инвестиционных средств с участием заинтересованных сторон с юридически оформленной государственной гарантией возвратности привлекаемых средств. Необходимо отметить, что предлагаемые меры с привлечением финансовых средств частных структур, должны четко обозначить стадии и фазы реализации плана действий сельхозпроизводителя и взаиморасчет с частным инвестором через посредничество государственных структур. План-маршрут, хронологически охватывающий период со времени начала посевных работ до времени уборки урожая, ее обработки и реализации с возможностью получения дивидендов

от инвестированных средств. В осуществлении данного проекта, государство решает важнейшую роль, беря на себя гарантийные обязательства, по конкурсу допустило бы к использованию инвестиционных средств наиболее достойные кандидатуры из числа фермерских хозяйств. Отбор пользователей инвестиционных фондов последнего года должен быть проведен на основе конкурса из числа хозяйств и предприятий наиболее полноценно использовавших кредиты и субсидии, выполнивших свои обязательства по возвращению основного долга, и добросовестно выплативших проценты инвесторам

Государственная программа по повышению эффективности аграрных предприятий не возможна без устранения проблем села, решения социальных проблем сельских тружеников, улучшения комфортности жизни на селе, повышения уровня их доходов. Односторонняя внутренняя миграция сельского населения в городские центры приводит к не только демографическим проблемам села, но и к снижению уровня ее кадровой обеспеченности, отрицательно влияет на реализацию многих предпринимаемых государством комплексных задач в сельском хозяйстве. Таким образом, составляющей и неотъемлемой стороной решения проблем аграрного сектора экономики страны является повышение качества уровня жизни сельских жителей, выделение финансовых и материальных средств на строительство инфраструктурной сре-

ды, образовательно-воспитательных, здравоохранительных учреждений, объектов культурно-развлекательного назначения. Для воплощения в жизнь намеченных планов и реализации программных мероприятий необходимы усилия как индивидуальных предпринимателей и частных структур, так и компетентных государственных структур. Эффективное развитие аграрного хозяйства должно решаться комплексно с привлечением всех участников процесса, заинтересованных финансовых и промышленных структур, а также самих сельских тружеников.

Комплекс реализуемых задач охватывает масштабную программу развития аграрного сектора, эффективное использование финансовых резервов как государственных, так и частных инвестиционных фондов, улучшение социального климата на селе, решение социально-бытовых проблем сельского населения, повышение уровня их финансовых доходов, делегирование управленческих полномочий местным административным структурам. Различные по способу своей реализации, но единые в своей цели составляющие данный комплекс намеченные мероприятия, в правовой основе закрепленные нормативными актами должны явиться основой для дальнейшего эффективного развития сельского хозяйства Республики Казахстан.

Использованные источники:

1. Бенке, И.Ю. Проблемы и перспективы устойчивого антикризисного развития продовольственной без-

опасности в Казахстане // Аль-Пари, – 2011. – 1 (65). – С. 47-52.

2. Ходов, Л.Г. Государственное регулирование национальной экономики: учебник. – М.: Экономистъ,

3. Кайгородцев, А. Государственное регулирование АПК как фактор обеспечения продовольственной безопасности // Транзитная экономика. – 2006. – № 1. – С. 20-23.

4. Стратегия развития акционерного общества «Национальный управляющий холдинг «КазАгро» на 2011-2020 годы [Электронный ресурс] // <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1100000052>

5. Есполов, Т.И., Куватов, Р.Ю., Керимова, У.К. Повышение эффективности сельского хозяйства Казахстана в условиях интеграции с внешними

рынками. – Алматы: Научно-исследовательский и консалтинговый институт агробизнеса при КазНАУ, 2004.

6. Доклад Министра сельского хозяйства РК Омарова С.К. «Об итогах социально-экономического развития Республики Казахстан и исполнения республиканского бюджета за январь-октябрь 2018 года».

Дамир КАЛИБЕКУЛЫ,
Студент-магистр Институт государственной службы и управления,
Российская академия народного хозяйства и государственной службы при Президенте Российской Федерации
г. Москва,
Российская Федерация.

Поэты и писатели о природе.

И. Никитин. «Встреча зимы»

Цель урока: Включение учащихся в эмоционально-творческую деятельность в процессе знакомства с поэтическими и художественными произведениями.

- знакомство учащихся со стихами русских и казахских поэтов о зиме;
- развитие образного восприятия мира, памяти, внимания, навыков выразительного чтения;
- формирование навыка сравнения

и анализа;

- ценить взаимопомощь и взаимоподдержку друзей;
- внимательно относиться к собственным переживаниям и переживаниям других людей; нравственно-му содержанию поступков.

Тип урока – урок-фантазия. Высокий эмоциональный заряд, вносимый применением информационных технологий, постоянным взаимодей-

ствием участников образовательного процесса между собой обеспечивают особую продуктивность деятельности и повышение мотивации к поэтическому и художественному творчеству.

Ресурсы:

1. Интерактивная доска;
2. Раздаточный материал: книги со стихами поэтов, слова на снежинках, костюмы для драматизации, дидактический материал.

(На слайде №1 тема урока: И.С. Никитин «Встреча зимы»)

Ход урока:

1. Психологический настрой.

...Посмотрите друг на друга. Улыбнитесь друг другу. Поверните голову налево и посмотрите в окно. Какое замечательное сегодня утро.... *(Звучит тихая музыка) (Слайд 2)*

Речевая разминка.

Чтение скороговорки с ускорением, вполголоса *(хором, индивидуально)*.

Белый снег. Белый мел.

Белый сахар тоже бел.

А вот белка не бела.

Белой даже не была.

Какую картину вы представили?
(Ответы детей)

Постановка цели.

... Голые ветки с опавшей листвой

Ты серебристой покрыл бахромой.

Выбелив грязь на земле трудовой.

Чистой и легкой ты лег пеленой.

Учитель: О каком периоде времени года поэт Сакен Сейфуллин упоминает в своих строках?

2. Минутка каллиграфии.

3. Словарная работа (форматированное оценивание)

(Учитель диктует текст, а ученики выбирают слова)

4. Актуализация знаний. *(Слайд 5 и музыка)*

Сегодня у нас урок природы и поэзии. Урок фантазии. Он откроет нам удивительный и прекрасный мир. Это мир родной природы, мир красоты родной земли, который воплощен в поэтическом слове. Распахните свои сердца навстречу прекрасному, ощутите, что такое красота, добро, а поэзия природы станет другом на всю жизнь. Разве не прекрасна она? Фантазия помогает людям жить более интересно, красиво и разнообразно.

Учитель: О каком прекрасном и волшебном времени года идет речь?

...Все кругом бело – синее,

Все в тонком кружеве теней.

А лес укрыт пушистым инеем,

Уснул до первых вешних дней.

(Речь идет о зиме) (Слайд 6-10)

...Осень постепенно отдавала свои права зиме. Утром было очень холодно, кое-где появлялся первый иней. Днем солнце старалось прогреть воздух, но, наверное, ему уже не хватало сил. За ночь на небе собирались тучи, а утром, словно пух из них сыпались первые легкие снежинки. Они кружились в танце и застилали землю белоснежным ковром. От этого волшебного снегопада на душе было и радостно, и грустно. Во всем сейчас

ощущается морозное дыхание зимы.
(Музыка сильней...)

(Появляется Зима)

Зима: Вы обо мне? А вот и Я.

Привет Вам зимний мой, Друзья!

.....Пришла, рассыпалась, клоками

Повисла на суках дубов,

Легла волнистыми коврами,

Среди полей, вокруг холмов....

Я принесла Вам подарки – попробуйте собрать интересное.

(Раздает снежинки, на которых слова)

5. Работа с пословицами в группах.

Ребята, Зима предлагает вам, задание.

Попробуйте составить предложение... и записать в тетрадь.

Учитель: Ребята, вы сейчас создали один из жанров устного народного творчества. Что это за жанр? (Пословица)

(Читает пословицу 1 группа)

1) Декабрь год кончает, зиму начинает. (Слайд 11)

(Зима подходит к 1 группе:

- Ребята, как понимаете эту пословицу?)

2) Январь – году начало, зиме – середина. (Слайд 12)

(Зима подходит ко 2 группе: Ребята, а как вы понимаете эту пословицу?)

(Читает пословицу 3 группа)

3) Февраль – месяц – лютый, спрашивает, как обутый. (Слайд 13)

Расскажите о вашей пословице?)

6. Стихи разных поэтов.

* Ой, ты, Зимушка-Зима – какое

красивое у тебя время года! Многие писатели, поэты, художники, композиторы посвятили свои произведения описанию зимней природы.

Да, Зима, и сама художник! Как о ней не писать!

Послушайте строки Ф.Тютчева Чародейкою Зимою. (Читает учитель)

Послушайте отрывок из стихотворения Ивана Бунина. (Читает ученик)

7. Восприятие и осознание нового материала.

А) Знакомство со стихотворением И.С. Никитина «Встреча зимы».

Сегодня мы открываем новый, белый, светлый, серебряный раздел нашего учебника «В здоровом теле – здоровый дух!»

Отрывок из стихотворения Ивана Саввича Никитина «Встреча зимы» (Портрет)

Немного о поэте. (Биография)

Б) Первичное чтение стихотворения учителем. «Встреча зимы»

В) Анализ по прочитанному стихотворению.

*** Понравилось ли Вам стихотворение?

* А какая строчка из стихотворения вам больше всего понравилась

* Чем восхищается автор? (Ответы детей)

* Можно ли сказать, что автор одушевляет природу?

* А какой литературный прием применил автор в этом стихотворении? (Олицетворение)

8. Физминутка.

9. Историческая справка.

— Знаете ли вы, что на Руси был праздник встречи зимы?

Это 14 октября — Покров. Выпал первый снег, укрывал (покрывал) землю, заснувшую до весны. Дети в этот день пели заклички снегу, который сохраняет тепло земли. Земля — матушка отдыхает от трудов, а с нею и все крестьяне. В сельских школах только в эту пору начинались занятия, в сёлах играли свадьбы.

10. Зимний вернисаж.

Я приглашаю вас и наших гостей на «Зимний вернисаж».

Как вы понимаете слово «вернисаж»? (Выставка картин)

11. Знакомство с картиной А. А. Пластова «Первый снег»

Молодцы, ребята, вы тонко чувствуете краски природы...И работы у вас замечательные...

12. Творческая работа.

- Ребята, вспомните мы с вами в каждом периоде времени года проводим творческую работу со словами ...

*** Вот сейчас вам необходимо подобрать к каждой букве слова ЗИМУШКА, признаки, которые её характеризуют.

З — злая, заледенелая, забавная и т.д.

13. Работа в группах.

А теперь наступило время и вашим фантазиям, вы уже сидите по группам... и...

...Кто-то сейчас займется «пробой пера» - это писатели, которые напишут мини-сочинение и озаглавят его. (Ставлю название «писатели»)

***1-группа - «Писатели» (мини-сочинение) Озаглавьте сами.....

(Затейница, Зимушка-зима, Чародейка, Первый снег)

Кто-то напишет буреме, а это поэты...

Буриме — литературная игра, заключающаяся в сочинении стихов, на заданные рифмы, или на заданную тему.

***2 группа — «Поэты» (Карточки-Буриме)

А вам предстоит составить Синквейн на зимнюю тему — вы — литературоведы....

***3 группа — «Литературоведы» (составление Синквейна)

(Литературовед должен быть в курсе последних литературных новинок, посещать книжные выставки, встречаться с представителями литературного мира)

14. Проверка сочинений, стихов и синквейнов...

15. Рефлексия. Итог урока.

Н.А. ПОПОВА,
учитель начальных классов КГУ
«Средняя общеобразовательная
школа №13»
г. Уральск.
Западно-Казахстанская область.

М. Жұмабаев «Батыр Баян» поэмасы. Ашу түбі – кеіс

Арайлым Кубайдоллина КАСИМОВА,
Достық жалпы орта білім беретін мектебінің қазақ тілі мен
әдебиеті пәні мұғалімі.
Бәйтерек ауданы,
Батыс Қазақстан облысы.

Сабаққа негізделген оқу мақсаты	7.2.2.1 /А/И/ – эпикалық, поэзиялық, драмалық шығармадағы автор бейнесін анықтау.
Сабақ мақсаттары	1. Эпикалық, поэзиялық, драмалық шығармадағы автор бейнесін анықтайды; 2. Эпикалық, поэзиялық, драмалық шығармадағы автор бейнесін ашып талқылайды; 3. Эпикалық, поэзиялық, драмалық шығармадағы автор бейнесін талдай отырып, өзіндік көзқарасын білдіреді.
Бағалау критерийлері (жетістік критерийлері, табыс критерийлері, күтілетін нәтиже)	- поэзиялық шығармадағы автор бейнесін анықтайды. - көркем шығармадағы автор бейнесін ашып, дәлелдейді. - автор бейнесін талдайды, көзқарасын білдіреді.
Тілдік мақсаттар	Тілдік дағдылар: тыңдалым, жазылым, айтылым.
	Терминология: эпика, драма, поэзия, поэма.
	Сөз тіркестері: Абылайдың қанатты батыры, аш бөрідей.
Құндылықтарды дарыту	Тарихтың, мәдениет пен тілдің біртұтастығы. Өз ұлтын, халқын құрметтеу, Отанға деген құрметті арттыру, патриоттық сезімін ояту.
Ойлау дағдыларының деңгейі	Қолдану, талдау, жинақтау, бағалау.

Пәнаралық байланыстар	Тарих, география. «Аралағаштан шыққан асыл ер».	
АКТ қолдану дағдылары	Интерактивті тақта, слайд.	
Алдыңғы оқу/ Бастапқы білім	Шығарманың мазмұнын, тақырыбы мен идеясын біледі.	
Жоспар		
Жоспарланған уақыт	Жоспарланған жаттығулар	Ресурс-стар
Басталуы 7 минут	Ұйымдастыру кезеңі. Психологиялық ахуал қалыптастыру: «Мозайка» әдісі бойынша Баянның, Ноянның, қалмақ қызының суреттері арқылы 3 топқа бөлінеді және сол кейіпкерлер туралы не білетінімен ой бөліседі. 2. Бүгінгі сабағымыз кімдер туралы болады деп болжайсындар? «Болжау әдісі». Бұл «Батыр Баян» поэмасының авторы кім? ҚБ: Мұғалімнің мадақтау сөздері. Жарайсың! Тама-ша! Керемет! Қызығушылықты ояту. «Аса таяқ» әдісі арқылы өткен тақырыпқа шолу жасау. Шарты: Таяқты ортада бір оқушы ұстап тұрып, жерге тарс еткізіп өткен тақырыптардан сұрақ қояды. Келесі оқушы таяқты құлатпай ұстап алып сұраққа жауап береді. Сұрақтар: 1. М. Жұмабаев кім? Қай жылы дүниеге келді? 2. М. Жұмабаевтың қандай өлеңдері бар? Өлеңдерінің басты идеясы қандай? 2. Поэмадан автор бейнесі қалай көрінді? 3. М. Жұмабаев «Батыр Баян» поэмасын жазуға қандай себептер ұйтқы болды? 4. Автор батыр Баян образы арқылы қандай идеяны айтқысы келді?	Топқа бөлуге арналған кейіпкерлер суреттерінің қиынды-лары

	5. Ақын Баян образын бейнелеуде қандай көркемдеуіш құралдарды қолданды. 6. Қалмақ қызына автордың көзқарасы қандай? 7. Поэмада қазақ тарихының қай кезеңі суреттеледі? 8. Абылай хан туралы не білеміз? 9. Баян бойындағы ашу мен ақылды қалай түсіндірер едің? 10. Отаншылдық сезім дегенді қалай түсінесің? ҚБ: «Үш шапалақ» әдісі.													
Ортасы 25 минут	«Ой қозғау» әдісі. Батыр Баян туралы бейнеролик көрсетіледі. 1-тапсырма: «Төрт сөйлем тапсырмасы» әдісін жаз-баша түсіндіреді. 1-топ: Автор батыр Баян образы арқылы қандай идеяны айтқысы келді? Дескриптор: - Батыр Баян образы арқылы автор идеясын анықтайды - Өз ойын мысалдар арқылы дәлелдейді 2-топ: Шығармадағы ар-намыс мәселесі қалай көрініс табады? Дескриптор: - Шығармадағы ар-намыс мәселесін анықтайды; - Ойын мысалдар арқылы дәлелдейді. 3-топ: Баян батырлығы поэмада қандай әрекет үстінде көрінеді? Дескриптор: - Баянның батырлығын анықтайды; - Мысалдар арқылы дәлелдейді. <table border="1"> <tr> <td>Ой</td> <td>Себеп</td> <td>Дәлелдер мен фактілер</td> <td>Қорытынды</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table> ҚБ: «Екі жұлдыз бір тілек». (Оқушылардың топта жүргізілген жұмыстарына байланысты екі сәтті ой-мен 1 ұсыныс тілек айтады) 2-тапсырма. «Ойлан, жұптас, бөліс». «Автор көзқарасы» әдісі.	Ой	Себеп	Дәлелдер мен фактілер	Қорытынды									https://youtu.be/oyhXgeImi4A
Ой	Себеп	Дәлелдер мен фактілер	Қорытынды											

Екі жұлдыз, бір тілек

Шығармадан үзінді	Автордың көзқарасы
Дескриптор: 1. Берілген шығармадан қалаған үзінді мазмұнын түсініп Оқиды; 2. Автор ойын анықтап, өзіндік пікір білдіреді; 3. Өз ойын мысалмен дәлелдейді. ҚБ: Топтар бір-бірін смайликтер арқылы бағалайды 3-тапсырма: Ойшыл жас «SWOT» талдау әдісі. Автор бейнесіне SWOT талдау жасайды. Автордың көзқарасы арқылы кейіпкердің мықты, әлсіз жақтарын, мүмкіндіктері мен қауіп-қатерін табу. «Ой қозғау» әдісі. Батыр баян туралы бейнеролик көрсетіледі. 1-тапсырма: «Төрт сөйлем тапсырмасы» әдісін жаз-баша түсіндіреді. 1-топ: Автор батыр Баян образы арқылы қандай идеяны айтқысы келді? Дескриптор: - Батыр Баян образы арқылы автор идеясын анықтайды - Өз ойын мысалдар арқылы дәлелдейді 2-топ: Шығармадағы ар-намыс мәселесі қалай көрініс табады? Дескриптор: - Шығармадағы ар-намыс мәселесін анықтайды; - Ойын мысалдар арқылы дәлелдейді. 3-топ: Баян батырлығы поэмада қандай әрекет үстінде көрінеді? Дескриптор: - Баянның батырлығын анықтайды; - Мысалдар арқылы дәлелдейді.	

Ой	Себеп	Дәлелдер мен фактілер	Қорытынды

ҚБ: «Екі жұлдыз бір тілек». (Оқушылардың топта жүргізілген жұмыстарына байланысты екі сәтті оймен 1 ұсыныс тілек айтады)

2-тапсырма. «Ойлан, жұптас, бөліс». «Автор көзқарасы» әдісі.

	Дескриптор: 1. Кейіпкердің мықты жағын табады; 2. Кейіпкердің әлсіз жағын табады; 3. Кейіпкердің мүмкіндіктерін табады; 4. Кейіпкердің қауіп-қатерін табады. Бағалау. «Ақ үй аманат» бағалау әдісі арқылы топтар өзара бағалау жүргізіп, кем тұстарын артық жақтарын айтып бұрынғы ескі дәстүрді еске түсіреді. Топтар бір-біріне аманаттап үй береді.	
Аяқталуы 8 минут	Кері байланыс: «Аяқталмаған сөйлем» тәсілі. - Бүгінгі сабақта мен ... түсіндім, ... білдім, ... көзімді жеткіздім. - Бүгін сабақта қуантқаны ... - Қызықты болғаны ... Үйге тапсырма: «Ер есімі ел есінде» тақырыбында эссе жазу.	

Өсімдік тұқымы қалай таралады?

Осы сабақта қол жеткізген оқу мақсаттары (оқу бағдарламасына сілтеме)	4.2.1.4 тұқым таралу жолдарын сипаттау; 4.1.2.2 алынған нәтижені оқушы таңдаған формада ұсыну.
Сабақ мақсаттары	Барлық оқушылар: тұқымның таралу жолдарын сипаттайды және алынған нәтижені сызба түрінде ұсынады; Көптеген оқушылар: тұқымның таралу жолдарын зерттеп, алынған нәтижені кесте түрінде ұсынады; Кейбір оқушылар: тұқымның таралу жолдары туралы білімін өз жұмысында қалай қолданатынын ұсынады.
Бағалау критерийлері	1. Тұқымның жел, су, жануарлар арқылы таралатынын біледі; 2. Тұқымның таралу жолдарын өзі таңдаған формада ұсынып сипаттай алады.

Тілдік мақсаттар	Пәнге тән лексика мен терминология Тұқым, таралу, жануарлар, адам, жел, су арқылы, өздігінен таралу. Диалог пен жазу үшін пайдалы сөздер мен тіркестер: - Өсімдік қалай пайда болады? - Әрі қарай ол қалай өсе бастайды? - Өсімдіктер қалай көбейеді және таралады? - Жануарлар өсімдіктің таралуына қалай көмектеседі?
Құндылықтарды дарыту	Ынтымақтастық - «Тұқымдар қалай таралады?» әдісі Ашықтық – «Бейнежазбаны тамашала» әдісі
Пәнаралық байланыс	Дүниетану – ТЖ «Суреттерге қарап болжа» әдісі; Әдебиеттік оқу – ТЖ «Мәтінмен жұмыс» әдісі; Қазақ тілі – ӨЖ «Суреттермен сипатта» әдісі.
АКТ қолдану дағдылары	ЖЖ «Бейнежазбаны тамашала» әдісі. https://youtu.be/4jhbwxvkmBM
Бастапқы білім:	Өсімдіктің даму кезеңдерін, гүлдің қызметін біледі.

Сабақ барысы:

Сабақтың жоспарланған кезеңдері	Сабақта жоспарланған іс-әрекет	Ресурстар
Сабақтың басы 5 мин	Психологиялық сәт Барлық оқушы бір-біріне жақсы сөз, жылы лебіз айтып шығады. Топқа бөлу. «Сиқырлы дорба» әдісі. 1-топ гүлдің күлтелері; 2-топ гүлдің тозаңқабы; 3-топ гүлдің күлте жапырақшалары. Гүлдің тозаңқабының ішінен жасырған құпия затты анықтайды. Сабақ тақырыбы мен күтілетін нәтижені оқушылар болжайды. ТЖ «Суреттерге қарап болжа» әдісі.	Топқа бөлуге арналған гүлдер
	Дескрипторы: - Суретке қарап, арнайы отырғызылған және өздігінен өсіп шығатын өсімдіктер туралы айтады; - Өздігінен өсіп шығатын өсімдіктердің таралуы туралы өз ойларын айтады.	Топтық жұмысқа қажетті суреттер

Сабақтың ортасы	1-бағалау критерийі: Тұқымның жел, су, жануарлар арқылы таралатынын біледі. ЖЖ «Бейнежазбаны тамашала» әдісі. Дескрипторы: - Бейнежазбаны мұқият қарайды - Жұп болып таралу жолдары туралы бір-біріне сұрақ қойып, бейнежазба негізінде жауап алады; Саралау: Диалог және қолдау көрсету бойынша Көрсетілген бейнежазбаны талқылай алмай отырған жұпқа, бейнежазбадан үзінді көрсетіп, жұмыс жасауларына бағыт беремін, сұрақтар арқылы жетелеймін. - Өсімдік қалай пайда болады? - Әрі қарай ол қалай өсе бастайды? - Өсімдіктер қалай көбейеді және таралады? - Жануарлар өсімдіктің таралуына қалай көмектеседі? ТЖ «Мәтінмен жұмыс» әдісі. 1-топ дескрипторы: - Мәтіннен жел арқылы таралатын өсімдіктер тұқымы жайлы ақпаратты оқиды; - Тұқымның таралу жолын талқылайды бөліседі. 2-топ дескрипторы: - Мәтіннен су арқылы таралатын өсімдіктер тұқымы жайлы ақпаратты оқиды; - Тұқымның таралу жолын талқылайды. 3-топ дескрипторы: - Мәтіннен жануарлар арқылы таралатын өсімдіктер тұқымы жайлы ақпаратты оқиды; - Тұқымның таралу жолын талқылайды. ӨЖ ҚБ тапсырмасы. «Суреттермен сипатта» әдісі Дескрипторы: - Суреттерді мұқият қарайды; - Таралу жолын жазады. Саралау: Қарқын бойынша саралау. <i>Қарқыны жоғары, қолдауды аз қажет ететін оқушыларға</i> тұқымның таралу түрлеріне байланысты мысалдар келтіруді ұсынамын.	Бейнежазба ҚБ тапсырмасына байланысты суреттер
-------------------------------	---	--

	<i>Қарқыны төмен, қолдауды көп қажет ететін оқушыларға мәтінмен жұмыс кезінде айтылған ақпаратты есіне түсіруге көмектесемін.</i> Бағалау: «Смайликтер» әдісі. - Тұқымның таралу жолдарын сипаттайды; - Тұқымның таралу жолдарын сипаттауда киналады; - Тұқымның таралу жолдарын сипаттай алмады. Сергіту сәті. «Ағаштар, бұталар, шөптер» әдісі. Ағаштар тербеледі дегенде, қолдарын жоғары көтеріп, тербеледі. Бұталар шайқалады дегенде, қолдарын алға созып шайқайды. Шөптер қозғалады дегенде, отырып қолдарын қозғайды. 2-бағалау критерийі: Тұқымның таралу жолдарын тірек-сызба, постер, кесте түрінде сипаттайды. ТЖ «Тұқымдар қалай таралады?» әдісі. 1-топ дескрипторы: - Мәтіннен тұқымның таралу жолдары туралы ақпаратты оқиды, сипаттайды, стикерге жазады 2-топ дескрипторы: - Берілген суреттер арқылы тұқымның таралу жолдарын сипаттап, анықтайды, тірек сызбамен толықтырады; 3-топ дескрипторы: Ғаламтордағы «Тұқым қалай таралады?» бейне жазбаны мұқият қарайды, тұқымның таралу жолдары туралы сипаттап талқылайды. ӨЖҚБ тапсырмасы. «Кестемен жұмыс» әдісі. Дескрипторы: - Өсімдік тұқымының таралу жолын анықтайды; - Тұқым сипаттамасы бойынша таралу жолын анықтайды;	Постер, стикер, тірек-сызба Бағалауға қажетті суреттер
--	---	--

	- Кестеде «V» белгісімен белгілейді; Бағалау «Түстер» әдісі. Жасыл түс: Тұқымның таралу жолдарын анықтап, алынған нәтижені оқушы таңдаған формада ұсына алды; Сары түс: Тұқымның таралу жолдарын анықтайды, алынған нәтижені оқушы таңдаған формада ұсына алмады Қызыл түс: Тұқымның таралу жолдарын анықтамады, алынған нәтижені оқушы таңдаған формада ұсынбады.	ҚБ тапсырмасына арналған кесте
Сабақтың соңы	Рефлексия. ҰЖ «Серпілген сауал» әдісі. Дескрипторы: - Тұқымның таралу жолын біледі; - Тұқым түрлерін біледі; - Шенберде тұрып, сұрақтарға жауап береді;	
Саралау «Бейнежазбаны тамашала» әдісі кезінде жұптық жұмыста оқушылардың қызығушылығын, қабілетін, ескеріп дереккөздер бойынша саралауды жоспарладым. Көрсетілген бейнежазбаны талқылай алмай отырған жұпқа, бейнежазбадан үзінді көрсетіп, <i>диалог және қолдау көрсету бойынша саралауды қолданамын.</i> ҚБ тапсырмасын «Суреттермен сипатта» әдісімен орындағанда <i>Қарқын бойынша саралауды жүргіздім. Қарқыны жоғары, қолдауды аз қажет ететін</i>	Бағалау ЖЖ «Бейнежазбаны тамашала» әдісі 1-бағалау критерийі: Тұқымның жел, су, жануарларлар арқылы таралатынын біледі. ТЖ «Тұқымдар қалай таралады?» әдісі. 2-бағалау критерийі: Тұқымның таралу жолдарын тірек-сызба, постер, кесте түрінде сипаттайды. Бағалау: «Смайликтер» әдісі. Тұқымның таралу жолдарын сипаттайды; Тұқымның таралу жолдарын сипаттауда қиналады; Тұқымның таралу жолдарын сипаттай алмады. Бағалау.	Денсаулық және қауіпсіздік техникасының сақталуы Сергіту сәті. Партада дұрыс отыру. Денсаулық және қауіпсіздік ережесі айтылып, ескерілді.

оқушыларға тұқымның таралу түрлеріне байланысты мысалдар келтіруді ұсынып, қарқыны төмен, қолдауды көп қажет ететін оқушыларға мәтінмен жұмыс кезінде айтылған ақпаратты есіне түсіруге көмектесемін.	«Түстер» әдісі. Жасыл түс. Тұқымның таралу жолдарын анықтап, алынған нәтижені оқушы таңдаған формада ұсына алды Сары түс. Тұқымның таралу жолдарын анықтайды, алынған нәтижені оқушы таңдаған формада ұсына алмады Қызыл түс. Тұқымның таралу жолдарын анықтамады, алынған нәтижені оқушы таңдаған формада ұсынбады.	
--	--	--

Айман Бурумбаевна СУЛИКАНОВА,
 №28 орта мектептің бастауыш сынып мұғалімі.
 Ақтөбе қаласы.

5 саны мен цифры

Білім беру саласы: Таным.

Бөлім: Қарапайым математикалық ұғымдарды қалыптастыру.

Мақсаты: балалардың қарапайым математикалық түсініктерден алған білімін тиянақтау. Сандарды тура, кері санауға үйрету, логикалық ойын есептер арқылы баланың қиялын, ой-өрісін, есте сақтау қабілетін дамыту. Геометриялық пішіндер туралы білімдерін кеңейту. Жыл мезгілдерін,

апта күндерін атауды үйрету, санамақ айту арқылы білімге деген құштарлығын арттыру.

Математикалық сөйлеу тілдерін, қисынды ойлау дағдыларын, зейіндерін, байқағыштықтарын, цифрларды заттың санымен сәйкестендіре білу дағдыларын дамыту.

Көрнекілігі: суреттер, слайдтар.

Әдіс-тәсілі: түсіндіру, көрсету, сұрақ-жауап, үйрету.

Іс-әрекет кезеңдері	Тәрбиешінің іс-әрекеті	Баланың іс-әрекеті
Мотивация-лық-қозғау-шылық	Ұйымдастыру кезеңі. Балалар, барлығымыз шеңбер бойына тұрып. қонақтармен амандасайық. Қолды көкке созайық, Азайтайық, қосайық. Сан есептің сарайын, Бірге, қане, ашайық. Үлкенге де “Сіз”, Кішіге де “Сіз”. Бәріңізді құрметтеп, Бас иеміз біз. Қане барлығымыз. Орнымызға отырайық. Балалар, көңіл күйлерің жақсы ма? Ендеше сабақ оқуға дайынбыз ба? Осындай жақсы көңіл күймен біз оқуды бастаймыз. «Кідірмей, жылдам жауап бер» ойыны. Бүгін ауа-райы қандай? Бір аптада қанша күн бар? Бүгін аптаның нешінші күні? Бір жылда қанша мезгіл бар? Кім айтады? казір жылдың қай мезгілі? Күз айында қанша ай бар? Менің қолымда қанша шар бар? Бұл шарлардың түсі жылдың төрт мезгілін белгілейді. Мына шардың түсі қандай? Бұл түс қай мезгілді білдіреді. Бұл шардың түсі қай мезгілді білдіреді? Бұл сары шардың түсі қай мезгілді білдіреді? Балалар біз түстерді мезгілдерді білдік. Енді мына сиқырлы шардың ішінде көптеген есептер тапсырмалар берген	Қол ұстасып, шеңберге тұрады, көршілеріне қарап күлімсіреді. Сұрақтарға жауап береді Жақсы Ашық, жылы Жеті күн бар. Екінші күн, сейсенбі. Бір жылда төрт мезгіл бар. Қыс, көктем, жаз, күз. Күз айы. Үш ай бар Төртеу. Ақ. Қыс мезгілінде жер бетін ақ қар басады. Көктем Жасыл, көктемде табиғат оянып жер беті жасыл шөпке толады. Ағаштар бүршік жара бастайды. Күз, себебі күзде ағаштардың жапырақтары сарғайып жерге түседі. Жер беті сары кілемге ұқсайды.

	екен енді осы шарларды біртіндеп жарып ішіндегі тапсырмаларды алып орындаймыз. - Балалар, осыған дейін қандай цифрларымен танысқанымызды есімізге түсірейік. 1, 2, 3, 4. - Ендеше, балалар, бүгін біз 5 саны және цифрымен танысамыз. Ауада, тақтада жазу. Дәптермен жұмыс. 5 саны қандай цифрлардан кейін тұрады? - Балалар, біздер сандармен бірге санамақты да жаттадық кімнің есінде. Кәне маған кім айтып береді? «Сурет пен сандарды ажырату» ойыны. Аспанда қанша күн бар? Бір қоянда қанша құлақ бар? Бағдаршамның қанша көзі бар? Мына машинаның неше дөңгелегі бар? Жұлдыздың қанша бұрышы бар? Мына суретте қанша алма бар? Мына алмаларды, заттарды санауға, заттың санын белгілеуге бізге сандар 5 цифрды көмектесті. Осылайша сандар бірге ретімен тұрады. Сергіту сәтті. «Бір, екі» деп санаймыз, Шынығуды бастаймыз. Бір отырып, бір тұрып, Жаттығуды жасаймыз. «Үш, төрт, бес» санайық. Біз шынығып алайық.	5 саны 4 цифрынан кейін тұрады. 1 дегенім білім, 2 дегенім елім, 3 дегенім үміт, 4 дегенім төзім, 5 дегенім бақыт, Бағалайтын уақыт. Бүгінгі сабақта танысқан 5 цифрын 6 дегенім ақыл, тыңдағаның мақұл. Бір күн бар. Екеу. Үшеу. Төртеу. Бес бұрышы бар. Бес алма бар. Жаттығуды қимылмен орындайды.
--	---	--

	Геометриялық пішіндерді ата. Пішіндердегі тапсырмаларды орындауларың керек, әр пішіндегі адасқан сандарды ретімен орнына қой көршісін ата. 2, 3, 1, 4, 5, 1, 2, 5, 3, 4, 3 1, 4, 2, 3, 5, 1, 2, 3, 4, 5, 6 «Логикалық жұмбақ есептер» Тәселкеде төрт өрік, Қолымда бір өрік Қосқанда барлығы, Болады неше өрік? Алдында екі балапан, Артында екі балапан, Тауық пен балапан, Айтшы санын балақан? Көлден ұшып төрт қаз, Қайтып қонды екі қаз. Қонбады оның нешеуі, Кәне кім тез шешеді?	Үшбұрыш, дөңгелек, төртбұрыш. $4+1=5$ $2+2+1+1=6$ $4-2=2$
	Әсел баққа келіпті, Алмаларды теріпті. Қызыл екен біреуі, Сары екен бесеуі. Оның барлық алмасы, Қанша болды санашы.	Қарапайым тапсырмаларды орындайды. $1+5=6$
Рефлексивті - түзетушілік	Қорыту: - Сендерге сабақ ұнады ма? - Бүгін қандай цифрмен таныстық? - Мына цифрлар заттың қанша екенін білдіреді? Балаларды мадақтап, ұйымдастырылған оқу іс-әрекетін аяқтайды.	Сұрақтарға жауап береді.

Күтілетін нәтиже:

Нені білу керек: 6 саны мен цифрын.

Нені игереді: тура және кері санайды, логикалық тапсырмаларды, ауызша есептерді түсініп шешімін айта алады.

Нені біледі: заттың санын цифрмен сәйкестендіруді, геометриялық фигуралардың түрлерін біледі.

Салтанат Аскаровна

КАЛМАГАМБЕТОВА,

№22 орта мектеп жанындағы толық шағын орталық тәрбиешісі.

Ақбасты елді мекені,

Арал ауданы,

Қызылорда облысы.

Виды одежды

Цели обучения, которые необходимо достичь на данном уроке	С4. определять основную мысль текста на основе вопросов. Г2. пересказывать основное содержание близко к тексту.
Цели урока	Все учащиеся смогут: понять общее содержание текста, отвечая на простые вопросы, передавать содержание текста по опорным словам, участвовать в диалоге, отвечая на вопросы по содержанию. Большинство учащихся смогут: определить основную мысль текста, ключевые слова и словосочетания, пересказать текст по плану детально, составляя вопросы, Некоторые учащиеся смогут: пересказывать содержание текста близко к тексту, предоставляя обратную связь.
Языковая цель	Учащиеся будут работать над развитием критического мышления; развивать речь, обогащая словарный запас новыми словами на казахском и русском языках: <i>каемка — полоска, обшивка по краям одежды — жиiek;</i> <i>порты — то же, что штаны — шалбар;</i> <i>лапти — плетеная обувь из коры растений — аяқ киім;</i> <i>онучи — обмотки для ног под сапоги или лапти — аяқ киімнің бауы;</i> <i>рогожа — грубая плетеная ткань из коры молодой липы — жөке ағашының қабығынан тоқылған мата.</i> Ключевые слова и фразы: крестьянские мальчики, пестрая ситцевая рубаха с желтой каемкой, простая рубаха и заплатанные порты, новые лапти и онучи, бедная одежда, угловатая рогожа. Полезные фразы для диалога/письма: <i>Вопросы для обсуждения:</i> - Как показаны портреты детей? - На какие детали автор обращает внимание читателей? - Почему автор так подробно описывает одежду детей? <i>Подсказки:</i> заблудился и подсел к ним, мальчиков было пять, стройный с красивыми чертами лица, лицо бледное, рябое, горбоносая, маленького роста, русая, кудрявая головка.

Предыдущее обучение	Данный урок является продолжением изучения раздела «Культура и одежда», учащиеся, опираясь на знания, полученные на предыдущих уроках, раскрывают смысл выражения «О чем может рассказать одежда?».	
План		
Планируемое время	Запланированная деятельность (впишите свои задания, вместо изложенных ниже)	Ресурсы
Начало урока 1 минута	I. Организационный момент. Приветствие. Создание коллаборативной среды. Деление учащихся на три группы: «Умные», «Красивые», «Кудрявые». Учащиеся вытягивают карточки с данными названиями.	 Карточки
2 минуты	II. Актуализация знаний. И Дифференциация. Опережающее задание. Презентация о «И.С. Тургеневе».	
2 минуты	ФО Большой палец. К Просмотр видеоролика «По одежке встречают...»	
2 минуты	П Стратегия «Бабл-Габл» (Учащиеся обсуждают между собой о том, что видели в этом ролике. «В первом случае как была одета девочка? Как реагировали на нее окружающие люди? Во втором случае как она была одета и как реагировали на нее другие?») ФО Словесное взаимооценивание Учитель спрашивает: - Ребята, а как одеты дети на этой картине? (Бедно, в подпоясанные рубахи, порты и картузы).	https://www.youtube.com/watch?v=PmfCZhyFRus
	Сообщение темы урока - Мы узнаем об этом подробнее в отрывке из рассказа «Бежин луг» известного русского писателя И.С. Тургенева.	
Середина 25 минут	III. Изучение нового материала 1. К Чтение текста учителем. - Понравился вам рассказ? - О чем говорится в этом отрывке? 2. И Работа по учебнику. Словарная работа. Лексический графический органайзер	Учебник «Русский язык и литература» У.А. Жанпеис

Слайд
Карточка-ин-
форматор

Учащиеся раскрывают значения слов и правильно переводят на казахский язык; создание графическое изображение, составляют словосочетание:

1. Каемка — полоска, обшивка по краям одежды — жиек, яркая каемка;
2. Лапти — плетеная обувь из коры растений — аяк киім, большие лапти;
3. Армячок — русская старинная мужская верхняя одежда из толстого сукна — ер адамның сырт киімі, новый армячок.

ФО Самооценивание по слайду

Критерий оценивания	Дескриптор
Владеет лексическим запасом.	- Правильно переводит слова на казахский язык. - Правильно составляет словосочетания. - Правильно объясняет значение слов. - Создает графическое изображение слова.

3. К Учащиеся отвечают на вопросы по содержанию текста.

Стратегия «Возврат к тексту»:

- 1) Как писатель оказался среди крестьянских ребятишек?
- 2) Сколько их было? Как их звали?
- 3) Почему писатель считает, что Федор принадлежал к богатой семье?
- 4) Как вы думаете, был ли кто-то еще из мальчиков из богатой семьи?
- 5) Как был одет Павлуша? Как вы думаете, из какой он семьи?
- 6) Как был одет Илюша? Можно ли сказать, что он был одет лучше, чем Павлуша?

Учебник «Русский язык и литература»
У.А. Жанпеис
С. 53, упр. 416.

- 7) О ком из мальчиков писатель сказал, что он одет бедно?
- 8) Одежду какого мальчика автор не описывает? Как вы считаете, из какой он семьи?

Вывод. Выделяют основную мысль. (Автор хотел показать жизнь простых крестьянских детей своего времени. Основная мысль состоит в том, что даже при такой нелегкой, неустроенной жизни, ребята находили радость в каждом дне и каждом мгновении. Идея — любовь к природе, к родным истокам, единение человека и природы).

ФО Оценивание учителем.

Физкультурная минутка

«Если весело живется, делай так»

4. К Анализ произведения описанием портретов героев.

Стратегия «Мозговой шторм»

- Как показаны портреты детей?

(Федя — стройный мальчик, с красивыми и тонкими чертами лица, кудрявыми белокурыми волосами, светлыми глазами.

Павлуша — волосы вклученные, черные, глаза серые, скулы широкие, лицо бледное, рябое, рот большой, вся голова огромная, тело неуклюжее.

Ильюша — горбоносое, вытянутое, подслеповатое лицо, сжатые губы его не шевелились, сдвинутые брови не расходились — он словно всё щурился от огня».

Костя — всё лицо его было в веснушках, глаза черные.

Ваня — мальчик имел русую кудрявую голову).

- На какие детали автор обращает внимание читателей?

(Федя — «На нем была пестрая ситцевая рубаха с желтой каемкой; небольшой новый армячок, надетый внакидку, чуть держался на его узеньких плечиках; на голубеньком поясе висел гребешок. Сапоги его с низкими голенищами были точно его сапоги — не отцовские».

Павлуша — «Одеждой своей он щеголять не мог: вся она состояла из простой замашной рубахи да из запла- таных портов».

Ильюша — «На нем были новые лапти и онучи; толстая веревка, три раза перевитая вокруг стана,

<https://www.youtube.com/watch?v=MC74j89D7M>

тщательно стягивала его опрятную черную свитку». Костя — «Он был маленького роста, сложения тщедушного и одет довольно бедно».

Ваня — «он лежал на земле, смирнехонько прикорнув под угловатую рогожу».)

- Почему автор так подробно описывает одежду детей? О чем может рассказать одежда?

(Автор подробно описывая внешность и одежды детей, делает предположения о том, из какой семьи тот или иной мальчик. Федя и Ильяша — из богатой. Палуша, Костя и Ваня — из бедной).

ФО Словесное оценивание учителя: «Молодцы!»

IV. Г Подготовка к пересказу

Стратегия «Карта историй»

Составление графического плана. Ученики в группах выполняют задание:

1. Находить ключевые слова для пересказа.

2. Составлять план для пересказа.

3. Пересказ близко к тексту.

ФО Взаимооценивание по дескриптору

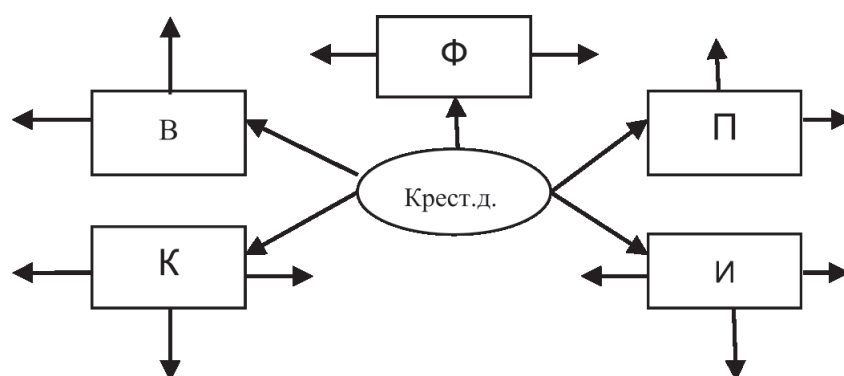
Критерий оценивания	Дескриптор
Понимает основную мысль текста, передает последовательно и близко содержание текста.	- Выделяет ключевые слова. - Составляет план пересказа. - Пересказывает близко к тексту.

Конец урока
8 минут

V. П. Подведение итогов.

1) Стратегия «Паутина»

	ФО Учащиеся обмениваются тетрадями. Взаимооценивание		Распечатки «Анкет» для каждого ученика
	Критерий оценивания	Дескриптор	
	Анализ характера и внешности героя.	- Умеют извлекать из текста нужную информацию. - Анализируют характер героя. - Описывают внешность героя.	
	2) Рефлексия. Метод «Анкета»		
	ФИО ученика	Ответ подчеркнуть	
	1. На уроке я работал	Активно / пассивно	
2. Своей работой на уроке я		Доволен / недоволен	
3. Материал урока был		Понятен / не понятен полезен / бесполезен интересен / скучен	
4. Домашнее задание мне кажется		Лёгким / трудным интересным / неинтересным	
Домашнее задание. Подробный пересказ текста.			
Дополнительная информация			
Дифференциация — как вы будете предоставлять больше поддержки? Какие задания вы будете давать более способным ученикам?		Оценивание — как вы планируете отслеживать прогресс/знания учащихся?	Междисциплинарные связи здоровье и безопасность поддержка ИКТ Ценности.
Группы будут поддерживать друг друга, будут выделяться активные ученики. В ходе урока учитель будет поддерживать и направлять учащихся. Формы работы: коллективная, индивидуальная, групповая, парная, дифференцированная.		Взаимооценивание; Самооценивание; Групповое оценивание. Смайлики Дескрипторы Слайд	- ИКТ; - казахский язык; - история; - изобразительное искусство; - физкультурная минутка. Воспитание любви к родному краю, формирование у учащихся чувства ответственности, прививать интерес к литературе.

Акмарал Бекешовна БЕКНИЯЗОВА,
 учительница русского языка и литературы КГУ «СШ №20 имени Мухтара Ауэзова»
 город Актау,
 Мангистауская область.

The princess and prince

Author: once upon a time there lived a very worthy king and he had a beautiful daughter, you would not find another one like that. She was very proud that she didn't agree to marry anyone.

Herald: O my people listen to me carefully! The king is going to marry her daughter to the most brave prince. The requirements for all princes are as follows: they must be skilled fighters, they must also sing and dance well and speak English fluently.

Author: the king is consulting with his advisor. At this moment the princess resorts to her father.

The princess: Father, father (Daddy)

The king: My dear daughter, what's the matter?

The princess: Daddy, what will you present me for the New Year's ball?

The king: I'll give you the Arab horse you dream of.

Herald: My king, your majesty, princess have come from all countries.

The king: What countries did they come from?

Herald: The first prince is from Uzbekistan.

The king: Invite him.

Author: herald invites the prince from Uzbekistan.

The king: What's your name?

Bekmurat: My name is Bakhadur.

The king: What country are you from?

Bekmurat: I'm from Uzbekistan.

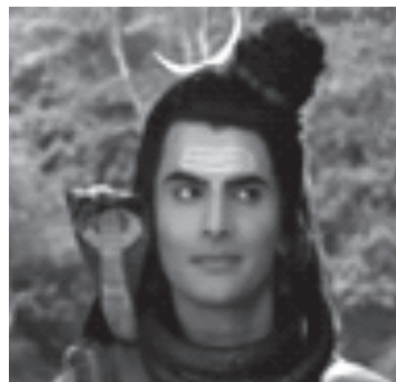
The king: Perform your talent.

Bekmurat: I'll perform you a wonderful Uzbek dance.

The princess: Your dance is very dull. Go away.

The king: Invite the next prince!

Herald: The next prince is from India.

The king: Well, introduce yourself.

Zhandos: My name is Radja. I'm from India. Now I'll present you unusual thing.

(The snake dances on the flute.)

The princess: Aaaa! I'm afraid of a snake. It's terrible. Go away!

The king: Invite the next prince!

Herald: The next prince is from Russia.

The princess: Who are you? What country are you from?

Bekzhan: My name is Ivan. I'm from Russia.

The princess: I wonder, how will you astonish us?

Bekzhan: We'll dance and sing a song.

The princess: I'm very bored of your songs. You may go.

Herald: The next prince is from ...

Gypsies: I'll guess, I'll guess. Give me your palm. I'll guess your future.

I see, you will get married to Kazakh guy.

The princess: Really!

Gypsies: Yes, you will be very happy.

Herald: The next prince is from Kazakhstan.

The king: Well, introduce yourself.

Eskali: My name is Sauran. I'm from Kazakhstan. We want to present you our traditional dance "Kara zhorga".

The princess: I'm admiring by the art of Kazakh guy. He is also very brave, strong, handsome man.

The king: You are right, my daughter. I support with your choice.

Author: And so the princess chose a worthy husband. And together they lived happily and ever after.

Гүлжан ҚАМБАРОВА,
Азиза АБПАЗОВА,
Балдәурен республикалық
оқу-сауықтыру орталығы филиалы
Білім кешенінің ағылшын тілі пәні мұғалімдері.
Нысанбек ауылы,
Төле би ауданы,
Түркістан облысы.